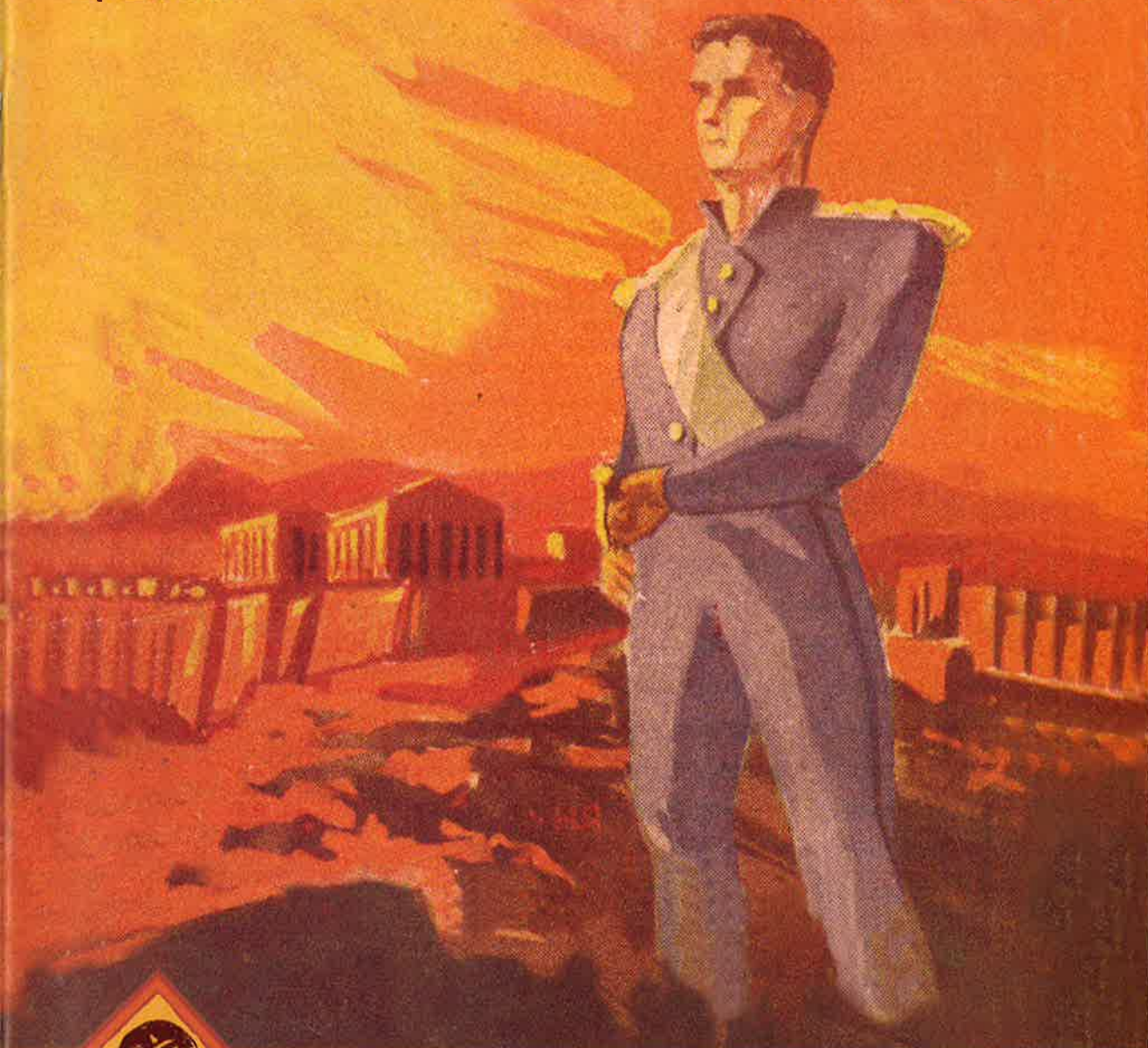

HELIKON

1/2006

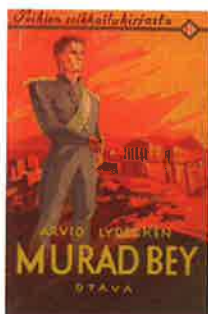
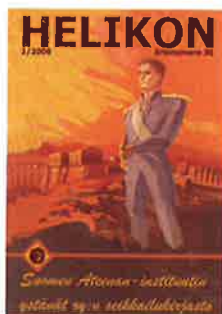
Irtonumero 3€

*Suomen Ateenan-instituutin
ystävät ry:n seikkailukirjasto*

Sisällys 1/2006

- 1 **Pääkirjoitus**
Vesa Vahtikari
- 2 **Minun Ateenani**
Ralf Friberg
- 9 **Greker och turkar som offer
för enorm etnisk utrensning**
Ralf Friberg
- 10 **Katutaistelusta lasimuseon
rakentamiseen**
Björn Forsén
- 12 **"Vapauden, uskonnon ja
elämän puolesta taistellen"**
Petra Pakkanen
- 19 **Legenda hurskaasta prinssistä**
Klaus Karttunen
- 22 **Athos-vuori muuttaa Helsinkiin**
Maija Holappa
- 24 **Profeetta omalla maallaan**
Mika Kajava
- 28 **Kirja-arvosteluja**
- 33 **Uutisia & tapahtumia**

KANNEN KUVAN ON MUOKANNUT VESA VAHTIKARI
ARVID LYDECKENIN TEOKSEN MURAD BEY (VUODELTA 1918)
KANSIKUVAN POHJALTA.

Helikon

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN
YSTÄVÄT RY:N JÄSENLEHTI

PÄÄTOIMITTAJA HUVUDREDAKTÖR
Vesa Vahtikari
puh. (09) 191 22021
vesa.vahtikari@helsinki.fi

TOIMITUSSIIHTEERI
REDAKTIONSSEKRETERARE
Maija Holappa (taitto)
maija.holappa@helsinki.fi

TOIMITTAJAT REDAKTÖRER
Martti Leiwo
martti.leiwo@helsinki.fi
Pekka Matilainen
ilkka-pekka.matilainen@luukku.com

TOIMITUSKUNTA REDAKTIONSRAD
Anneli Brown
Rafl Friberg
Mika Hakkarainen
Martti Leiwo
Pekka Matilainen

PAINOPIKKA TRYCKKORT
Nykypaino Oy

ISSN 0785-2703

SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN
YSTÄVÄT RY.
Sihteeri Päivi Lammi
puh. 0400 853 550
paivi.lammi@welho.com

MEDLEMSBLAD
Finlands Aten-instituts vänner r.f.
Sekreterare Päivi Lammi

Me olemme kaikki kreikkalaisia

HELIKON ON Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n jäsenlehti. Sen tulee sisältää kirjoituksia, jotka kiinnostavat sitä julkaisevan yhdistyksen jäseniä, tuottavat heille huvia ja hyötyä, tietoa ja viihdettä.

Minun mielestäni *Helikonin* kansilehtien väliin sopii kaikki Kreikkaan tai kreikkalaisuuteen liittyvä aineisto – siis antiikkiin (myös Roomaan), Bysanttiin ja nykyiseen Kreikan valtion sekä sen historiaan liittyvät asiat. Kreikkalaisuutta edustavat laajasti ottaen vaikkapa länsimainen filosofia, historiantkirjoitus, kirjallisuus, arkkitehtuuri, kuvanveisto ja maalaustaide. Koko kulttuuriperinnössämme on mukana ripaus kreikkalaisuutta. Lehdellemme tärkeitä aiheita ovat myös kaikki nykypäivän Kreikkaan liittyvät pienet ja suuret uutiset, esimerkiksi Ateenan rakennustyöt. Myös kaikki SAIY:n jäsenmatkojen matkakuvaukset (valokuvineen) ovat lehdelle tervetullutta ja varmastikin lukijoita kiinnostavaa aineistoa. Unohtaa ei sovi myöskään tiedotusta jäsenille suunnatuista tapahtumista, esimerkiksi esitelmistä ja matkoista, vaikka lehden nykyinen ilmestymistiheys ei kovin hyvin sovellukaan tapahtumista etukäteen tiedottamiseen.

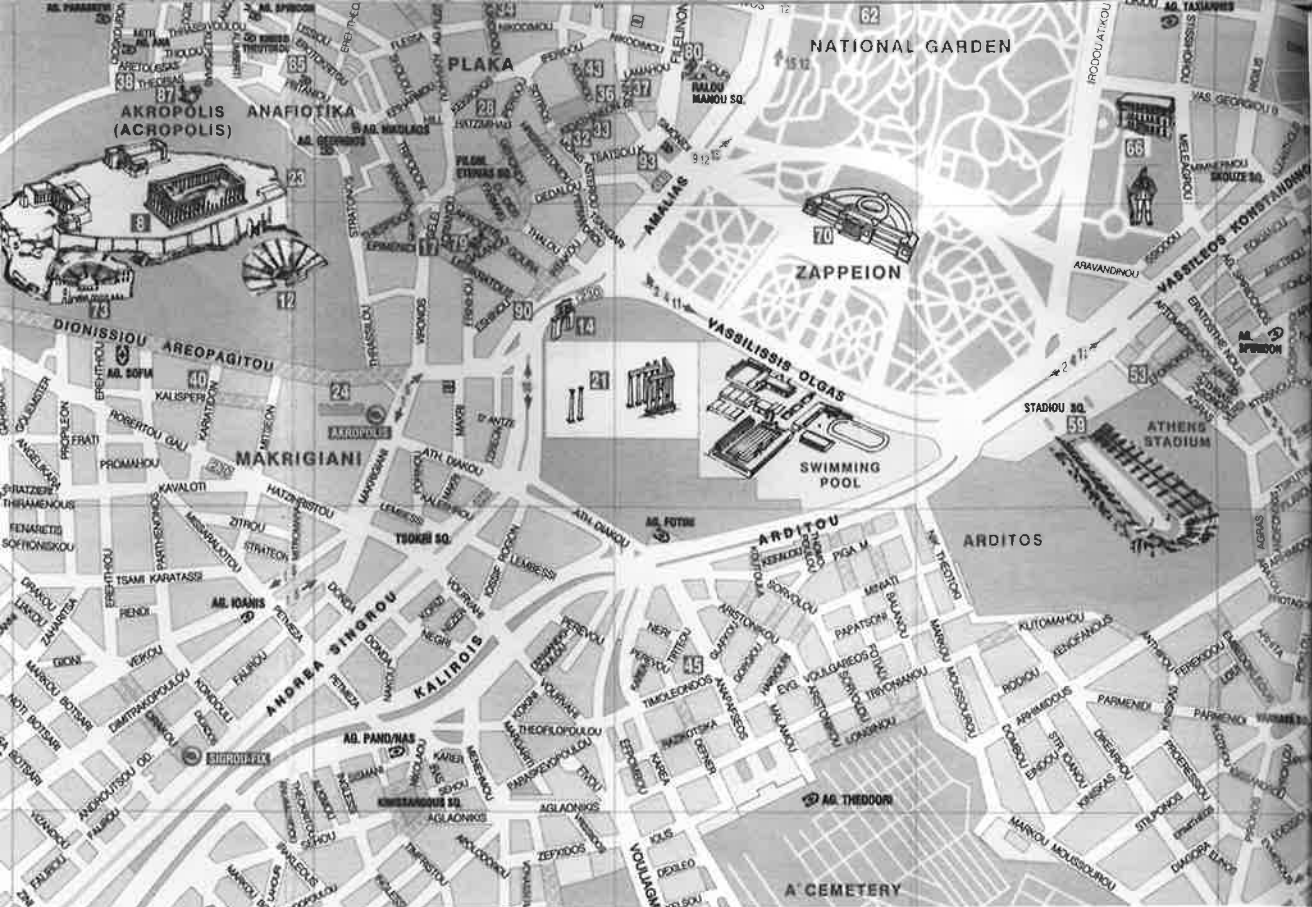
Helikonin resurssit ovat rajalliset. Lehteä tehdään (siis toimitetaan, kirjoitetaan, taitetaan, oikoluetaan ja postitetaan) täysin vapaaehtoisesti, ilman korvausta, omalla vapaa-ajalla. Tämä seikka asettaa omat rajoituksensa juttujen määrälle ja lehden taittoaikataululle. Toimitus ottaa kuitenkin erittäin mielellään vastaan palautetta, juttuideoita ja lehden kehittämisehdotuksia.

P.S. Tämän pääkirjoituksen otsikko on lainattu runoilija **Percy Bysshe Shelleyn** runosta *Hellas* (katso tarkemmin **Petra Pakkasen** artikkeli tässä lehdessä). Shelleyn lause tiivistää erinomaisesti sen, mistä *Helikon* viime kädessä ammentaa aiheensa.

KUVA: KATJA VAHTIKARI

VESA VAHTIKARI

RALF FRIBERG

Minun Ateenani

Kannamme kaikki mukanamme sisäisiä kuvia. Sielun verkkokalvolle voimme palauttaa sekä muistumia elämämme varrelta että mielikuvituksemme tuotteita. Kutsuisin tätä eräänlaiseksi sielun arkistofilmiä.

MINULLA ON voimakas muistuma valokuvasta. Senkuvatekstitoteaa, että Ateenan Kansalliskirjaston ulkopuolella mieshenkilö on menehtynyt nälkään. Ohikulkijat rientävät apuun. Ateena 1941. Kuva on **Mark Mazowerin** kirjasta *Inside Hitler's Greece*. Muutama kirjan lehti eteenpäin sivulta 38 kohtaa lukijan katse puhtaanapitokuvia kadun vieriltä talteen otetuista ruumiista ja nälkiintyneistä lapsista. Suunnaton nälänhätä Ateenassa toisen maailmansodan alkuvuosina oli järkyttävän yllätys ryhtyesäni tarkkaan perehtymään Kreikan moderniin historiaan. Miksi maailma ei tunne tätä katastrofia? Se oli aivan Leningradin murhenäytelmän kaltainen. Tietenkin dokumentaariset kuvat ja tallioituneet filmivälähdykset Leningradista ovat vahvistaneet sisäistä kuvaani Ateenan kaduilta. Mutta

käsitykseni – ja paradoksaalista kyllä – muistoihini Ateenasta kuuluu ehdottomasti nälänhätä. Ehkä voin todeta nälkäkatastrofin syistä sen verran, että saksalaiset miehittäjät olivat siihen suuressa määrin syypäät. Joukot ottivat omiin tarpeisiinsa minkä mielivät koska hyökkääjillä ei ollut mukanaan toimivaa elintarvikehuoltoa. Tarvikkeille määrättiin rajahinta, joka oli niin alhainen etteivät hajallaan maaseudulla elävät pientuottajat luovutta- neet siihen hintaan siviileille lihaa ja viljaa. Lisäksi pääkaupunkiin tungeksi pakolaisia maaseudulta ja kotiutettuja sotilaita Kreikan saarilta.

On laskettu että kuolleisuus Ateenassa kymmenkertaistui kriisivuosina 1941 ja 1942, että pääkaupungissa menehtyi ehkä 60 000 asukasta ja että maan väkiluku väheni sodan aikana 300 000 ih-

misellänälänhädänjasiihenliittyvientautien johdosta. Vaivoin aikaansaatu, kansainvälisen Punaisen ristin välityksellä toteutettu myöhäinen elintarvikeapu Kanadasta ja Turkista normalisoi tilannetta vaikka esimerkiksi musta pörssi kukoisti sodan loppuun saakka.

Myös Kreikassa toisen maailmansodan draama päättyi saksalaisten vetäytymiseen syksyllä 1944. Heidän suurimmat tappionsa kärsittiin kuitenkin etenemisvaiheessa. Muistamme Kreetan verisen valtauksen ja Hitlerin laskuvarjojääkärien tuhoiset tappiot.

Saksalainen sotilashautausmaa

Ekalin esikaupunkialueelta vie vuoristotie Marathonin rannoille saakka. Tien korkeimmalla kohdalla on Pyhän Dionysoksen kylä ja sen alapuolella vaatimaton tienviitta, joka osoittaa saksalaiselle sotilashautausmaalle. Olemme keskellä kauneinta Attikaa. Hautausmaalta on rikkeetön näköala pohjoiseen ja taivaanrannassa kimaltelee meri. Liikenteen melu ei kuulu tänne. Kaatuneiden viimeinen lepopaikka on häiriintymätön.

Täällä minä ajatuksissani tapaan saksalaisia sotilaita joiden jäännökset lepäävät kivipaasien alla. He olivat saapuneet vihollisina maahan, jota pitivät hyvänä komennuksena. Tänne he jäivät. Korvissani kaikuivat rautakansleri **Otto von Bismarckin** sanat Berliinin rauhankonferenssissa vuonna 1878: ”En pitäisi Balkania ainoankaan pommerilaisen krenatöörin luiden arvoisena”. **Hitler** ajatteli toisin. Dionysoksen kylän saksalaiselle hautausmaalle on koottu yli kahdeksan tuhannen saksalaisen sotilaan jäännökset kaikkialta ympäri Kreikkaa. Useimmilla haudatuilla on nimi ja sotilasarvo. Paikan arkkitehtuuri on sotilaallisen jylhä, sen ilme teutonisen ankara – rautaa ja graniittia – ja järjestys mallikelpoinen. Liittovaltion Euroopan laajuinen sotilashautausmaiden huoltopalvelu toimii moitteettomasti – Naarajärveltä Attikaan. Valitsin sangen usein tämän hautausmaan pysähdyspaikakseni. Sen armoton ilme vapautti pohdintaan kuoleman armosta – sen edessä Herr Feldweibel ja Herr Hauptmann ovat tasa-arvoiset. Ja vaikka kaivinkoneet lähes herkeämättä nakersivat ympäröiviä maisemia yhä uusia maanrakennustöitä varten, muistutti luonnon kauneus ajasta josta **Homeros** laulaa, purppuran kauniista Hymittoksesta jonka rinteet valuivat hunajaa. Nyt niiltä ryöppyä hallitsemattomia ja rajuja, tuhoisia vesi- ja mutavyöryjä luonnon täyd-

lisen tuhoamisen sekä tyhmän ja ahneen nykyrakentamisen seurauksena. Ateenan alangoilla – Ano Liosian kaupunginosassa – köyhälistö maksaa tästä rajuilmojen ravistellessa kaupunkia, hengellään. Vanhaan aikaan matkustavan journalistin oli hyvä tutustua uuteen paikkakuntaan selaamallaseudun puhelinluetteloa ja vaeltelemalla sen hautausmaalla. Suvut, nimet ja ammatit käyvät näin tutuiksi. Tällaista seutua koskevan uteliaisuuden johdosta sain nähdä ylivertaisesti kauneimman ja parhaiten säilyneen osan Attikaa. Kutsustani pohjoismaiset suurlähettiläät vierailivat tällä alueella, suunnistaen Kifissiaksen nopeasti kasvaneen kauppakeskuksen jälkeen yhä kapeampia teitä kohteena Tatoï.

Kuninkaallisten hautausmaa

Tatoïn pinjametsät, sen linna ja tilukset ovat olleet ankaran kiistan kohteena. PASOK-puolueen hallitus otti everstijuntan kaaduttua kuninkaallisen Glücksburg-suvun maat ja rakennukset valtion haltuun eivätkä myöhemmät hallitukset ole palauttaneet tätä omaisuutta ex-kuningas Konstantinille. Kansainvälinen tuomioistuin on päättänyt korvauksista hänelle, mutta alue jää valtion haltuun ja avattaneen yleisölle. Vielä 1990-luvun pulivälissä seutu oli neitseellinen.

CD-automme pysäköitiin ruostuneen rautaportin eteen, mahdollisia kreikankielisiä kieltoja emme ymmärtäneet joten aloitimme vaivalloisen vaelluksen pikniktarpeinemme hiekkatietä pitkin kohti kaukana hämmöttävää mäen lakea. Vihdoin saavutimme kantamuksinemme – taas yhden hautausmaan! Tällä kertaa kuninkaallisen suvun jäsenten viimeiset lepopaikat. Saatoimme nähdä täydellisen maiseman. Pinjat koristivat tuuhein latvuksin ympäröiviä kukkuloita. Metsä oli tiheä ja koskematon. Tulipalot, salamat ja ihmisen käsi olivat säästäneet ihanan ja raikkaan luonnon. Vaikka Ateenan ympäristön harvat jäljellä olevat metsiköt kesäaikana roihuavat ja luonto tuhoutuu, jonka jälkeen raiskatulle maalle voidaan rakentaa asuntoja – laillisesti ja laittomasti – on Tatoï säästynyt. Eihän sinne voi rakentaa.

Kuninkaiden, prinssien, suuriruhtinaiden, kuningattarien ja prinsessojen, kruununperijöiden ja korkean hoviväen seurassa nautimme piknikistä, maljasta kuohuviiniä, pateesta, juustosta, leivästä, valkoviinistä, oliiveista, kanankoivist ja vedestä. Ihmettelimme kappelin särjettyjä ikkunoita, ruokkoamattomia

hautoja ja niiden vinoja kiviä. Ymmärsimme ettei kreikkalaisessa kansanvallassa juuri ole ollut luontevaa tilaa kuningashuoneelle ja sen hupsuuksille ja juonitteluille. Mieliin muistui antiikin paasiin hakattu lause: "Et in Arkadia Ego".

Toisella kerralla kuljin Tatoin kivilinnan pihaan ja sen ohitse. Iso susikoira vartioi aidattua linnan edustaa, mutta sen haukunta ei tuonut paikalle vartijoita.

Linna rakennettiin ensin kuningasperheen kesäasunnoksi ja sitten kodiksi kun müncheniläisen arkkitehdin **Leo von Klentzen** piirtämä palatsi Syntagman aukion laidassa vuonna 1911 otettiin parlamentin käyttöön. Konstantinilla lienee tänään oikeus käyttää vain Korfulla sijaitsevaa Mon Repos palatsia, silloin harvoin kun "kansalainen Glücksburg" saisi viisumin Kreikkaan. Muuten huomattavampi kuninkaallinen palatsi Korfulla on Itävallan keisarinnan **Elisabethin**, "Sissin", rakennuttama arkkitehtoninen sekasikiö Achillion (1890).

Ateenan ensimmäinen hautausmaa

Saavumme nyt makaaberin aikamatkamme viimeiselle hautausmaalle. Eli Ateenan Ensimmäiselle Hautausmaalle. Se sijaitsee miltei pääkaupungin keskustassa. Tämä Proto Nekrotafio sijaitsee Ikuisen rauhan kadun (Anapafseos) päässä. Kadut jotka vievät Ardhitou'sta ylöspäin johtavat perille.

Kulttuuriministeri **Melina Mercourin** hautajaissaatto Ateenan katedraalista ensimmäiselle hautausmaalle sai liikkeelle satojatuhausia surevia kreikkalaisia, jotka kokiivat menettäneensä kansallisen symbolin, joka yhdisti muutoin niin riitaisan kansakunnan. Diplomaattikunta oli läsnä kolme tuntia kestäneen hautajaisseremonian aikana, mutta säästyivät marssilta kulkueessa. Selkäkivun vallassa muistelin katedraalissa tapaamisiamme. "Herra suurlähettiläs, juotteko vodkaa vai ouzoa? Kiitos ouzoa!" (Kello oli yksitoista aamupäivällä). Kävin jälkeinpäin Mercouris-suvun hautamonumentin äärellä. Se oli porvarillisen, ateenalaisen mahtisuvun arvoinen – Melinan ja hänen isänsä pormestarin hautakammio sijaitsee Ensimmäisellä hautausmaalla hyvin lähellä kappelia.

Tuuli puhalsi reippaasti ja kolisutteli pyhätön seinien vierillä lojuvia peltilaatikoita. Puuskissa laatikoiden kannet kalahtivat auki ja paljastivat niiden sisällön, kuolleiden luita.

Theodor Kallifatides kertoo isänsä hautapai-

kan kohtalosta tällä kansakunnan ensimmäisellä kirkkomaalla. Kallifatidesin äiti oli saanut viranomaisilta kirjeen kolme vuotta isän hautaamisen jälkeen. "Jos ette itse pidä huolta kuolleistanne, niin me aiomme tehdä sen". Kolkko viesti merkitsi, että isän hautapaikan vuokra oli mennyt umpeen ja hänen luunsa oli korjattava sieltä. Kallifatides oli katkera: "Isä ei ollut omistanut edes sylvä maata pitkän elämänsä aikana. Vaikka hän eli 95-vuotiaaksi ja oli tehnyt työtä ainakin kahdeksankymmentä vuotta hän ei silti omistanut sylväkään maata".

Kallifatides aikoi ostaa isälleen hautapaikan, mutta hänellä ei ollut siihen varaa. Hän kertoo ettei hän koskaan ole löytänyt rauhaa kreikkalaiselta hautausmaalta. "Pohjimmiltaan emme ole koskaan kokeneet kuolemaa lepona, ei myöskään rangaisuksena vaan eräänlaisena simputuksena. "Et enää saa olla kanssamme" on kuoleman viesti ja tunnemme itsemme petetyiksi, vedetyiksi nenästä ja sitä me inhoamme, olemme kohdanneet voittajamme, suurimman huijarin kaikista, kuoleman."

Joudun vielä hieman jatkamaan kolkkoa teemaa. Olen käynyt vain yhdellä hautausmaalla, joka luonteeltaan – voiko sanoa hengeltään – muistuttaa Proto Nekrotafiota. Se on Novo Dievitshin hautausmaa Moskovassa.

Vallitseva ortodoksinen käsitys ruumiin eräänlaisesta kuolemattomuudesta on sama kolmannen Rooman ja Ateenan hautalehdoissa. Hautakiviin on upotettu vainajien valokuvia tai uurrettuja kasvopiirteitä. Lasten haudoilla on leikkikaluja ja kaikilla lepopaikoilla juhlapyhinä ruokaa. Elämässään menestyneiden rikkaiden ja kuuluisien hautamonumentit ovat valkoista marmoria. Enkelit ja Jumalan äiti suojelevat poismennyttyä. Hautatemppelet uhoavat menneen ajan loistoa ja kadonnutta mainetta. Ihminen ei kuitenkaan kykene rakentamaan konkreettista muistomerkkiä – *aere perennis*.

Nekrotafiossa pinjat ja sypressit varjostavat sokkeloisia hiekkakujia, ne kuiskivat lohtua ja rauhaa. Jos haluaa pysähtyä vaikuttavan hautaveistoksen ääreen on löydettävä nuorena nukkuneen naisen täydellinen marmoriveistos, Kimimeni, nukkuvaa tyttö, jonka on luonut 1800-luvun kuvanveistäjä **Janoulis Kalepas**.

Kuten tiedetään eivät ortodoksit oikein salli ruumiin polttamista. Krematorio ei kuulu heidän pyhiin rakennuksiinsa. Jollain tapaa uskomus, että ihminen ylösnousee tomumajoineen kaikkineen, on luonut koko Proto Nekrotafion ilmapiirin. Jollain kolkalla on sitten luterilaisten hautausmaa, jo yli

SUNIONIN AURINGONLASKUA ODOTTAMASSA.

sata vuotta vanha, jonka säilyttämisen edestä pohjoismaiden, Alankomaiden ja Sveitsin suurlähettiläät joutuivat käymään jatkuvaa puolustustaistelua. Ortodoksiset kirkonmiehet himoavat aluetta koska Proto Nekrotafio on toivottoman ylikansoitettu, jos metafora sallitaan.

Akropolis

Jokaisella Ateenan kävijällä on omat muistonsa Akropoliista. Kirjailija **Kirsti Simonsuuri** muistelee kirjassaan *Akropolis* lyhyeksi jäänyttä aikaansa Ateenassa vertaamalla kukkulaa ja sen Parthenonia ”kellastuneiden hampaiden kaltaiseen rakennelmaan”. Jos osaisin ulkoa antiikin klassikoita ne epäilemättä tulisivat tässä kohdin mieleen.

Sen sijaan mieleni valtaa muisto ensimmäisestä käynnistä tällä majesteettillisella vuorella. Oli tammikuun tuulinen ja kylmä päivä 70-luvun loppupuolella. **Pär Stenbäck** ja minä olimme oikeasti matkalla Helsingistä Belgradiin, mutta jonkun eleufsislaisen lentolippumysterin ansiosta halvin matka kiersi Ateenan kautta. Hytisimme

surkeuttamme jossain Niken temppelin kohdalla kun laillistettu kreikkalainen opas monivuotisella taidollaan möi itsensä meille: ”Vai olette te tulleet vain hetkeksi. Ette siis tarvitse opasta. Idiootit! Olette elämänne ainoan kerran Akropoliilla ettekä halua opastusta!”. Tämän tappavan repliikin tainnuttamina ostimme opaspalvelun, jonka retorinen taso valitettavasti laski erinomaisen avauksen jälkeen.

Yritin tämän jälkeen oppia Parthenonin ihmeet ja Akropoliin temppelit, kun vastoin oppaan luuloa palasin Ateenaan. Olin niin imarreltu pinnallisista tiedoistani, että esittelin aina itse Akropoliin ja sen museon aarteita vieraille Suomesta. Oli pakko toimia huomaamatta jotta ammattioppaat eivät panisi opastustani merkille ja aloittaisi hirmu mekkalaa. Sen he nimittäin osasivat.

En osaa kertoa Akropoliista yhtä mieleenpainuvasti kuin juuri Kirsti Simonsuuri joten lainaan häntä vielä kerran ja kernaasti: ”Akropolis kutsuu rituaaliin, se on pyhä paikka -- Tiedän että voin ajatella sitä missä tahansa olenkin. Se on todellinen paikka, mutta samalla unelmia, pyrkimyk-

siä, menneisyyden hohtoa ja painolastia, nykyisyyden valoa ja tulevaisuuden tuhoutumisviettiä. Miljoonat katseet ovat Euroopan historian kulussa osuneet siihen, miljoonat ajatukset ja ideaalit. Se on kestänyt katseet, sillä toisin kuin ihminen, se ei kuole murheeseen tai väärinymmärrykseen. Toisin kuin ihminen se ei kuole siihenkään että se jätetään yksin ja siitä sanotaan pahoja sanoja”. Ensimmäinen varsinainen oppaani Kreikkaan oli professori **Emil Zilliacus** ja hänen 1920- ja 1930-luvun esseekirjansa kreikkalaisine teemoineen. Häntä minun on kiittäminen siitä aistillisesta ja verevästä kuvauksesta jonka hän omistaa Akropoliin museon naisfiguureille, arkaisille patsaille arvoituksellisine hymyinen (*Pilgrimsfärder i Hellas*). Runokokoelmassaan *Templet*, joka oikeastaan on juhlaruno, kantaatti Åbo Akademin promootioon 1927, hän julkaisee Parthenonia kauniisti ylistävän runon:

*Templet lyser på bergets krön som en maning
i marmor,
såsom ett löfte, en tro, mejslad i skimrande
sten.*

*Templet ekar av lyrors slag och högtidliga
hymner;
folkets förenade själ talar med tonernas röst.
Cellans helgade rum är landets levande
hjärta,
Hjärtat som jublar i fröjd, skälver i ångest
och kval.
Åkrarnas gröda må härjas med eld och ol-
ivträden mejas,
Staden vid bergets fot skövlas och stickas i
brand*

—
*Om blott templet står kvar och hymnernas
bågar ej brustit,
Andas folket ännu, lever i väntan och hopp.*

Tässä Akropolis-symboliikka heksametreineen palvelee myös rohkaisevana viestinä kielitaitelumme pahimpina vuosina, jolloin ruotsinkieliset yleensäkin käyttivät klassista metaforaa ja viikinkirinnastuksia viestinä länsimaisesta heimostaan keskellä, kuten he sen kokivat, ugrilaista pimeyttä.

Kaupungin hälinä, museot ja galleriat

Ateenasta muistaa huikean valon ja alati kiusaavan hälinän. Kaupungin keskustassa se ei lakannut koskaan. Päivisin ihminen hukkui meluun. ”Melu on autojen kirskuvia pyöriä, torventoitotusta, huutoja, kaksitahtisten mopojen kiviporan kaltaista moottorinäätä, ovien paiskontaa, särkyvän lasin kilinää, metallilevyn paiskautumista teräskeppien pinoon, lasten kirkunaa koulumatkalla, yksin jätetyn koiran haukuntaa, naapurin huutoa, varashälyttimiä jotka laukeavat kissan hipaisusta, rakennuksen hajottamista, sementtimyllyn pyörintää, teräksisten telineiden pystyttämistä. Jos melua ei ole, sitä luodaan, radio räjähtää auki täydellä volyymilla, auton äänitorveen nojataan”, (Simonsuuri).

Aivan näin rajua kakofoniaa ei soitettu Suomen suurlähettilään virka-asunnon ulkopuolella, ääneristys esti sen, ei Vassilissis Sofias kadulla eikä tänään Filotheissa. Mutta Ateenan instituutin johtajan korvissa tämä moderni sinfonia soi alituisen Dionysios Aeropagitou -bulevardin tuntumassa ja hänen kirjoittamistaan riveistä aavistaa että tämä mahdollisesti unettomuudesta kärsivä henkilö olisi mielellään aamuisin nukkunut hieman pidempään.

Ruotsin ulkodepartementin silloinen pressipäällikkö **Krister Kumlin**, entinen kauppapoliitikko, sai äkkiseltään siirron Ateenaan. Kiersin vanhan ystäväni kanssa Ateenaa kun hän oli tutustumassa paikkoihin ja suuntasimme Sunioniin saakka ja sieltä Lavrionin kautta takaisin. Kumlin oli äärimmäisen voipunut. Hälinä, arvaamaton liikenne ja sekasortoinen katuelämä oli saanut hänet lähes suunniltaan. ”Miten minä voin tuoda vaimoni ja lapseni tänne? Se olisi mahdotonta”

Vastalääke oli reittimme varrella, Peanian kaupungissa. Sen pormestari tiesi odottaa meitä. Hänen luomuksensa on Vorres Museum, kivenheiton päässä kiihkeästä liikenteestä ja kuitenkin taivaallisen rauhaisa paikka Hymettos-vuoren kainalossa. Siellä Kumlin rauhoittui – kuten tuhannet muut Ateenan humun kiusaamat.

Vaikka monet suomalaiset Ateenan kävijät jo tuntevat tämän museon, se ei ole löytänyt tietään kaikkiin oppaisiin. Esimerkiksi uusin *Greece, The rough guide* ei tunne tätä Kreikan modernin taiteen tyysijaa. Vorresin museon perustan muodostaa vanha maalaistalo ja sen ikaikainen oliiviöljyn puristamo kaivoineen, työkaluineen ja puutarhoineen. **Ion Vorres** asuu tässä vanhassa osassa jossa hän useasti on tarjonnut suomalaisille

vierailleen oliiveja, pähkinöitä, leipää ja hedelmiä sekä tietenkin ouzoa ja viiniä.

Modernissa, matalassa ja tyylipuhtaassa rakennuksessa on pysyvä modernin taiteen näytely. Ulkotilasta on taidokkaasti muodostettu suuri, aurinkoinen patio jota koristavat lukemattomat, puhuttelevat veistokset.

Vorres kertoo ihailleen ja yllättyneenä koheensa Kreikan taiteen nousun heti toisen maailmansodan jälkeen. ”Uudet ajatukset, uudet virtauksset, uudet aloitteet leimasivat sodanjälkeistä aikaa, vahvistaen kansan uskomusta että Kreikka on kuolematon”.

Tänään Kreikan taiteilijoiden parhaimmisto on laadultaan kansainvälistä. Siitä huolimatta taiteilijat tietoisesti ja dynaamisesti säilyttävät kreikkalaisen ominaislaadun johon kuuluu luonto, mytologia ja maan historia. Käynti Vorreksen museossa todistaa kaiken tämän todeksi. Siellä löytyvät kaikki suuret nimet kuten **Fassianos, Droungas, Mytaras, Sikeliotis, Samios, Manolides, Tsarouhis ja Tsoklis**. Neljäsosa on naistaiteilijoita.

Ateena otti minut maaliskuussa 1992 vastaan lumen kietoutuneena. Olinkin saanut lumilaudan läksiäislahjaksi ulkoministeriön pressin työtovereilta, mutta lumi hävisi ennen kuin laudalle löytyi käyttöä. Vaikka Ateenan valkea tervehdys jäi harvinaisuudeksi on merkittävää kuinka muistikuivat vuosistani tuossa Pallas Athenelle nimetyssä kaupungissa ovat jääneet niin kirkkaiksi.

Muistan Monastirakin omituisen sveitsiläisen, joka möi klassisia eroottisia kuvia joutumatta kiinni. Törmäsin kiinteistön välittäjiin jotka punhetumatta tarjosivat sadan-kahdensadantuhannen lahjusta jos suosittaisiin Suomen valtiolle juuri heidän talonsa ostamista. Kävin usein kyproslaisen **Pieridisin** galleriassa joka ilmiselvästi oli haastamassa Vorresin luomusta. Tuntui usein siltä kuin olisin joulukuusen koristeena hienostorouvien prameilla kutsuilla. Sain läksiäislahjaksi kaksikymmentä litraa oliiviöljyä herra ja rouva **Agrafiotilta** sekä uskomattoman hienon litografian Achilleas Droungasilta. Näytin presidentti Koivistolle evers-tien rakennuttamassa sotamuseossa kreikkalaisen kypärän, jonka suojaelementtinä toimivat villisian torahampaat. Kävimme myös dreadnought luokan sotalaivalla, lahjoittajansa mukaan Averoff jossa **Koivisto** tutustui museolaivan kappeliin. Leikkasin tukkani Kolonakissa parturissa joka haisi tupakalle ja närkästyi jos luin lehtiä hänen toimittaessa tehtävänsä. **Dolly Gouländri**, Kyklaadisen museon omistaja, kävi tutuksi.

Sunion

Ateenan kiihkeään elämään kuuluu kaipuu päästä siitä pois. Eräs tapa paeta on ajaa Ateenan rivieraa Attikan eteläisimpään kärkeen Sunioniin. Vein vieraita jopa suoraan Ellenikonin lentokentältä sinne. Laukut autoon ja matkaan! Näin ei ulkomaalainen heti läkähdy Ateenan holtittomaan menoon. Matkakirjallisuus mainitsee reitin myös hymyilevän Apollon rannikkona.

On loogista, että Sunionin temppeli on vihitty **Poseidonille**, meren jumalalle. Niemenkärki on viimeinen kosketus rannikkoon ennen kuin eteen aukeaa aava meri. Voi hyvin kuvitella miten ateenalaisen trieerin soutajat ja soturit viimeisen kerran tervehtivät tässä jumalia. Meri välkehti aurinkoisena, tuuli vei laivaa ja ihminen tunsu pienuutensa luonnonvoimien edessä.

Näin on yhä tänään. Kun katselee merta luotisuoraan alas alkaa heikoimpia huimata. On väitetty että temppelin pilaririvistö on järjestykseltään poikkeuksellinen. Totta on ainakin se, että temppelin sisäpiirissä meren tuuli vaimenee ja siellä vallitsee hiljaisuus.

Ymmärtääkseni temppelin rauniot on pystytetty uudelleen maanjäristysten tuhojen jäljiltä viime vuosisadan vaihteessa. Kävijät ovat nakuttaneet kiviin käyntikorttinsa. Täällä **Kilroy** on käynyt varmaan parisen sataa vuotta eikä 70 kilometrin matka Ateenasta ollut liikaa niille nuorille herrasmiehille jotka 1800-luvulla tekivät *grand tourinsa* Välimeren maisemiin ja saivat täällä henkeä salpaavan elämyksen. Lordi **Byron** kirjoitti tunnetut säkeensä jo vuonna 1810:

*Place me on Sunium's marbled steep,
Where nothing save the waves and I
May hear our mutual murmurs sweep
There, swan like let me sing and die
A land of slaves shall never be mine
Dash down yon cup of Samian wine*

Sanalla sanoen: Minun Ateenani oli jännittävä tutkimusmatka itseeni, kykyihini vielä oppia ja omaksua, vahva ystävyysmatka ja kiertoaajelu Bysantin ihmeeseen haistellen samalla salattuja turkkilaisia ja albanialaisia vaikutteita. Pidin tanskalaisen **Theofilus Hansenin** suurenmoisista julkisista rakennuksista Panepistimiou-kadulla, jalostettua antikiseerattua kitschiä tänään, mutta aikanaan kulttuuriteko. Ja ymmärsin miten vaikea, raastava ja murheellinen on ollut Kreikan kansan kohtalo

aina itsenäistymisestä alkaen.

Omalaatuinen ja tuittupäinen suomalainen runoilija **Pekka Piirto** on yrittänyt tavoitella jotain siitä intensiteetistä mikä on kaikessa kreikkalaisessa: ”politiikasta en puhu siitä on mahdotonta puhua ei sitä ollut ne sotivat joka päivä hävittyäänkin ateenalaiset, keskenään tappelivat drakhmoista, sieluista, viineistä ja hetairoista ...”

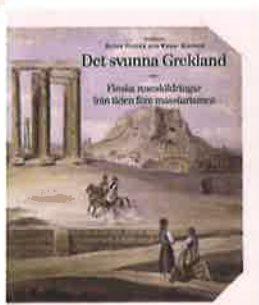
Jo aamusta oli Pendelin vuorenrinteiden takaa näkynyt ohut savujuova. Päivän mittaan se tiheni ja yön tultua rinne valaistui. Televisio näytti kuvia ohuista puutarhaletkuista joissa vesi kulki vain pisaroittain. Yön mittaan liekit leimahtelivat ja loikkivat pisteestä toiseen. Eräs viimeisistä Ateenan suurista metsäalueista paloi. Lähtiessämme virkatalosta viimeistä kertaa kohti Patrasia ja autolauttaa Italiaan luonnon tuho ahdisti sydäntä. Paljoa ei lohduttanut tieto, että pinja tässä kiirastulessa pudotaisi käpynsä pannen samalla uuden puun elämän

alulle. Voisiko pinja enää saada mahdollisuuden vai rusikoituisi senkin kasvualusta sementin alle. Marmorista Ateena on siirtynyt suoraan teräsbetoniin.

Koko parinsadan kilometrin matkan ajan kohti Patrasia tienvarren pinjat räsähtivät tuleen voimakkaan tuulen ajaessa kipinöitä edellään. Viimeinen muistoni Ateenasta on tuskien taival, suru kaikesta menetetystä kauniista.

Nähdessäni kymmenen vuoden jälkeen Spatan uuden lentokentän Mesogionin hedelmällisellä tasangolla olin jo antautunut. **Herakleitosin** sanoin: ”Et astu kahta kertaa samaan virtaan”.

KIRJOITUS PERUSTUU SUURLÄHETILÄS RALF FRIBERGIN SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN YSTÄVÄT RY:N VUOSIKOKOUKSESSA 29.3.2006 PITÄMÄÄN ESITELMÄÄN MINUN ATEENANI

Björn Forsén och Erkki Sironen (red.)

DET SVUNNA GREKLAND

Finska reseskildringar från tiden före massturismen

Möt finländska resenärer, från filhellenen August Myhrberg på 1820-talet till seglaren och författaren Göran Schildt på 1950- och 1960-talen, i ett Grekland som det var få förunnat att besöka.

ISBN 951-583-127-X
344 s., häftad, illustrerad
34 €

Svenska litteratursällskapet i Finland
www.sls.fi

Björn Forsén ja Erkki Sironen (toim.)

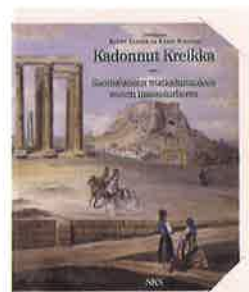
KADONNUT KREIKKA

Suomalaisten matkakuvauksia ennen massaturismia

Tutustu suomalaismatkailijoiden kertomuksiin kadonneesta Kreikasta maan vapaustaistelujen ajasta 1820-luvulla purjehtijakirjailija Göran Schildtin 1950- ja 60-luvun matkakuvauksiin.

ISBN 951-746-696-X
360 s., nidottu, kuvitettu
30 €

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
www.finlit.fi

Greker och turkar som offer för enorm etnisk utrensning

SOVJETUNIONENS FALL har lett till hela imperiets sammanbrott. Om Lenin kunde tala om den ryske kejsarens rike som ett nationernas fängelse så kan man i dag tala om att fångarna har blivit fria. Estland, Lettland, Litauen, Armenien, Grusien och de transkaukasiska republikerna har lämnat den påtvingade gemenskapen.

I motsats till det första världskrigets följder har betydande nationella minoriteter blivit kvar i de före detta sovjetiska lydlanden. När Österrike-Ungern sprack och det ottomanska riket måste lämna sina europeiska provinser blev följderna annorlunda. Stormakterna gav sitt samtycke i januari 1923 i Lausanne, att befolkningsmässigt blandade regioner måste få bli kvitt sina minoriteter. Den nya nationalstaten byggde inte enbart på den wilsonska principen om folkens självbestämmanderätt. Den skulle också rensas enligt etniska principer.

Sålunda kom det sig att väldiga folkgrupper blev ett slags barn av Lausanne. De måste ge sig i väg.

Över en miljon grekiska ortodoxa måste lämna Turkiet och över 100 000 turkiska muslimer jagades ut ur Grekland. Antalet muslimer var trefaldigt högre med albaner och bulgarer samt makedonier medräknade.

Folkflyttningen drabbade befolkningsgrupper och nejder, som inte alls hade berörts av kriget mellan Grekland och Turkiet. De måste helt enkelt lämna sin hembygd utan hopp att någonsin få se den igen.

Och här uppstår en paradox. I diktning, sånger och böcker uttryckte de förjagade sin djupa sorg och längtan att få återvända till byar där de bott i sekler. Ingen myndighet hade frågat dem om deras egen åsikt.

Om detta långvariga elände har den brittiske journalisten och dokumentaristen **Bruce Clarke** skrivit ett insiktsfullt verk, *Twice A Stranger* (Granta Books, London 2006). Författaren går så långt, att han hävdar att det moderna samhället både i Turkiet och Grekland bygger på detta gigantiska skifte av folkgrupper. Detta beror inte bara på att tvångsemigranternas nya fosterland måste absorbera nykomlingarna, som efter några år av bostadsnöd och svårigheter utgjorde en stimulans för utvecklingen. Särskilt Turkiet drabbades av att man förlorade en stor grupp människor som med sin driftighet hade gjort väl ifrån sig t.ex. i det gamla Konstantinopel.

En ökad impetus för ett grundligt befolkningsutbyte var naturligtvis behovet att ta hand om de nyinflyttade. Turkar t.ex. lämnade efter sig hus och byar i Trakien när de drog till Turkiet, åkrar, odlingar och hus som omedelbart togs i besittning av nykomlingarna.

Fenomenet är också kulturbundet till det aegeiska området. Bysbor som var borta en längre tid fick uppleva att grannarna bosatt sig i deras hus, att gränspålar flyttats eller att nya, starkt störande näringsfång blomstrat upp på de "övergivna" tomterna. Ett aktuellt fall i dag är författaren **Göran Schildts** bryderi med sin egendom på Leros.

För mig var det upprörande att i ett tidigare sammanhang läsa hur judiska egendomar i Thessaloniki omedelbart togs i bruk av grekerna efter den stora deportationen av sextiotusen judar från "Balkans Jerusalem" under andra världskriget på samma sätt som det var en stöt för bröstet att få veta att den gamla judiska begravningsplatsen asfalterats som parkeringsområde för universitetet i Thessaloniki. I själva verket tillämpade grekerna på 1940-talet en betydligt äldre tradition som hade sin motsvarighet i Turkiet. Bruce Clarke citerar i sammanhanget de pontiska grekernas öde vid Svarta havskusten.

Bruce Clark har utfört ett gediget forskningsarbete. Dels har han gått till källor som omfattar eller belyser Lausanne-processen. Därvid framträder den norske nobelpristagaren **Fridtjof Nansen** som en ibland mindre sympatisk person, påstridig och fåfång samt ärekär. Det viktigaste kanske är att Clark kunnat samtala med över 80-åriga invandrare, de verkliga barnen av Lausanne. Han har därmed räddat till eftervärlden, inte bara berättelser om det som har skett, men också om de känslor och förhoppningar som knutits till personliga livsöden.

Läsaren bör inte avskräckas av att Bruce Clark också är journalist till professionen. "De dubbla främlingarna" är en bok som kan stimulera till fortsatt akademisk forskning. Den är ett viktigt inlägg i debatten om hur mänskliga rättigheter bedrivs i Grekland och Turkiet. Den förklarar och fördjupar historiska sammanhang, som fortfarande är av stor betydelse, åtminstone i de svårt prövade relationerna mellan Grekland och Turkiet. Under min tid i Grekland kom jag inte på ett enda engelskspråkigt arbete, som lika mångsidigt behandlat dessa nationalitetsproblem på djupet.

BJÖRN FORSÉN

Katutaisteluista lasimuseon rakentamiseen

Suomen Ateenan-instituutin lähialue on kovaa vauhtia muuttumassa. Pitkien keskustelujen ja kiistojen jälkeen Makrijannin vanhan sotilassairaalan viereen alettiin rakentaa noin vuosi sitten uutta Akropolis-museota.

TÄMÄN UUDEN 25 METRIÄ korkean lasipalatsin tieltä täytyy repiä pois suurin osa korttelin entisistä rakennuksista. Ainoastaan Makrijannin vanha sotilassairaala sekä muutama muu talo saa jäädä. Samanaikaisesti kun uusi kasvihuoneen näköinen hirviö nousee yhä korkeammalle, tuomioistuimessa kiistellään siitä, ovatko hankkeen hyväksyneet johtavat arkeologit syyllistyneet rikokseen Kreikan muinaismuistolakia kohtaan. Oli miten tahansa, vanhojen talojen repimisen myötä hävitetään myös osa Makrijannin korttelin lähihistoriaa.

Kyseisessä korttelissa, Hatzikristou-kadun talon numero 3 seinässä, oli säilynyt eräitä Ateenan selvimpiä jäljelle jääneitä merkkejä joulukuun 1944 tapahtumista, niin kutsutusta Dekemvrianasta. Saksalaisten vetäytyessä Kreikasta pakolaishal-

ituksen pääministeri Georgios Papandreou astui brittiläisten sotilaiden tukemana maihin Pireuksessa lokakuussa 1944. Papandreoun hallituksen välit kommunistiseen partisaaniliikkeeseen ELAS:iin huononivat nopeasti. Kun sitten marraskuun lopussa päätettiin hajottaa partisaaniliikkeet, tilanne kärjistyi entisestään. Sintagmalla 3. joulukuuta järjestetyn mielenosoituksen yhteydessä poliisi avasi tulen kohti mielenosoittajia. Sitä seurasi kuusi viikkoa kestänyt taistelu valasta Ateenassa. ELAS keskitti parhaimmat joukonsa Ateenaan ja olivat aluksi saamaisillaan koko kaupungin haltuunsa – ajoittain brittiläiset joukot olivat piiritettyinä keskustassa ilman yhteyksiä Pireuksen satamaan.

Myös Makrijannin ja Filopappoksen alueella käytiin kiivaita taisteluita. Äärioikeistolaiset poliisijoukot suorittivat kauhutekoja Makrijannin vanhassa sotilassairaалassa, samaan aikaan kun brittijoukot yrittivät puolustaa Akropolista ympäröivää aluetta. ELAS:n joukot keskittyivät varsinkin öisin läheisille pienille kaduille (kuten Zitroukadulle), josta ne yrittivät lähestyä Akropolista. Brittiläisiä joukkoja ammuskeltiin kraanatinheitimillä sekä Ardettoksen että Filopappoksen kukuloilta ja puolustautuakseen brittiläiset rakensivat Akropolille konekivääripesäkkeitä, joista he pystyivät kontrolloimaan liikennettä etelästä Akropoliin suuntaan johtavilla kaduilla kuten esimerkiksi Karyatidonilla ja Mitseonilla. Välillä britit käyttivät jopa ilmavoimiaan ja pommittivat ELAS:n joukkoja.

Taistelut Ateenan vallasta jättivät jälkeensä syviä haavoja. Dekemvrianan tapahtumat olivat pitkään tabu, josta ei saanut puhua. Vaikka yli 60 vuotta on kyseisistä tapahtumista kulunut, niin edelleenkin on vaikeaa selvittää, mitä tarkalleen tapahtui instituutin lähikortteleissa joulukuussa 1944. Alueen vanhat ihmiset tietävät joko vain osittain tai eivät halua kertoa kaikkea. Kirjallisten ja suullisten lähteiden puuttuessa voimme vain arvailla, mitä oikein tapahtui.

Hatzikhristou 3:n toisen kerroksen ikkunan ympärillä näkyi vielä vuosi sitten konekiväärin luotien osumia. Todennäköisesti ikkunasta oli ammuttu kadulla liikkuvia joukkoja vastaan ja nämä olivat vastanneet ja mahdollisesti myös tappaneet ikkunasta ampuvan henkilön. Nykyään kukaan ei kuitenkaan vaikuta tietävän tapahtuneesta, ja talon mukana viimeinen todiste tästä yksittäisestä murheellisesta tapahtumasta on poistunut. Ainoastaan pienen matkan päässä, Ruotsin instituutin julkisivussa voi vielä nähdä luotien aiheuttamia vaurioita, mutta muuten korttelissa ei ole enää juurikaan näkyviä jälkiä Dekemvrianan tapahtumista. Esimerkiksi Ruotsin instituutin katoterassille vievissä rapuissa olevat luodenjäljet peitettiin lopullisesti rakennuksen viimeisimmän remontin yhteydessä.

VASEMALLA: MAKRIJANNIN VANHAN SOTILASSAIRAALAN VIEREEN NOUSEE UUSI AKROPOLIS-MUSEO

OIKEALLA YLHÄÄLLÄ: KONEKIVÄÄRILUOTIEN OSUMIA HÄVITETYSÄ HATZIKHRISTOU 3:N TALOSSA.

OIKEALLA ALHAALLA: PARTHENONIA RAKENNETAAN SAMAA AIKAAN UUDEN AKROPOLIS-MUSEON KANSSA.

Helikon 1/2006

Kreikkalaiselle identiteetille ja itsetunnolle uuden Akropolis-museon rakentaminen on erittäin tärkeää, ja se on täysin rinnastettavissa noin 20 vuotta kestäneeseen Akropoliin antiikin rakennuksien entisöintiprojektiin. Näillä projekteilla pyritään luomaan kuva yhteisestä menneisyydestä ja kansallisesta ylpeydestä, jotta olisi helpompi unohtaa menneet konfliktit ja ristiriidat. Ja mikä tähän sopii paremmin, kuin että EU ja siten myös Iso-Britannia osallistuu lasimuseon valtaviin rakentamiskustannuksiin? Ostavatko britit tällä tavalla itselleen synninpäästön? Sillä ei kai kukaan voi uskoa, että he todella aikoisivat palauttaa Parthenonin veistokset British Museumista rakenteilla olevaan uuteen Akropolis-museoon. ■

KUVA: JEANNETTE FORSEN

KUVA: MIKKO SUHA

"Vapauden, uskonnon ja elämän puolesta taistellen"

Kirjoitin kirjan August Maximilian Myhrbergistä, monen tuntemasta vapaustaistelijasta. Kuten asiat usein, tämäkin alkoi oikeastaan sattumalta: asuessani Ateenassa Helikoniinkin (4/2001) Myhrbergistä kirjoittanut Eero Sovelius-Sovio kertoili kerran tavernassa sukulaisestaan Myhrbergistä ja kysyi sittemmin, löytyisikö Kreikan valtion historiallisesta arkistosta mainintoja Myhrbergin sotilasurasta Kreikassa.

JOKIN AIKAA MYÖHEMMIN istuin pienessä ahtaassa arkistolukusalissa Ateenan parlamenttitalon kupeessa. Kääntelin 1800-luvun alun hajoamassa olevia kirjoja ja kirjelmiä törmäillen Kreikan vapaustaistelun suurelta kalskahtaviin nimiin **Mavrokordatos, Kolokotronis, Markriyannis, Ypsilantis** puhumattakaan silloin vielä oudoista **Fabvierista, Gordonista, Cochranesta** ja muista Kreikan maalla sotineista filhelleeneistä, vapaaehtoisista vapaustaistelijoista. En löytänyt jälkeäkään Myhrbergistä. Siitä huolimatta haalistuneet kirjeet, niiden mustetahrat ja repaleiset reunat, hevosenjouhet ja multapallerot (sellaisiakin tuli vastaan), repeilleet matkamääräykset ja taskunpohjilla kuluneet käskykirjeet olivat kovin kiehtovia: "Jättäkää hevonen satamaan, jatkakaa matkaa jalkaisin ja ottakaa musketinne mukaan. Odotan teitä komentajan asumuksen edessä. Olkaa täsmällinen." Kahdensadan vuoden takainen aika vaikutti oudolla tavalla vieraammalta kuin jopa antiikki, joka on niin kaukana, että siihen on helpompi liimata oman aikamme käsityksiä historian tunnuspiirteistä, erikoisiakin. Mutta 1800-luvun alku on jo sen verran enemmän meitä, lähempänä ja sittenkin niin kummallinen...

1800-luvun alun Euroopassa elettiin Ranskan vallankumouksen jälkimainingeissa, ja vaikka 1820-luvun kumousliikkeitä Italiassa ja Espanjassa usein nimitetään vallankumouksiksi, oli Kreikan vapaustaistelu kuitenkin näistä liikehdinnöistä merkittävin – ja ainoa, joka onnistui poliittisissa päämäärissään. Syy on ehkä siinä, että Kreikan pyrkimys irti turkkilaisvallasta kosketi eurooppalaisen mielikuvaa omasta "länsimaisesta" kulttuurista. Niinpä "Kreikan ystävyyttä" ylistävissä

lukemattomissa kirjoituksissa sanomalehdissä ja pamfleteissa, joissa Euroopan kansalaisia kaikissa maanosan kolkissa – myös Suomessa – pyydettiin antamaan osansa Kreikan vapauden puolesta, puhuttiin tosiasiaa enemmän omasta käsityksestä länsimaisesta identiteetistä kuin ajan moderneista kreikkalaisista. Tuon ajan helleenit vaikuttivat todellisuudessa aivan eri heimolta kuin antiikin ihanteellistetut demokratian kansalaiset sokraattisine ideoineen. Siitä huolimatta antiikin Kreikan haluttiin nähdä syntyvän uudelleen; tai oikeammin "vapaiden" eurooppalaisten velvollisuus oli saada se jälleen nousemaan unhoituksen tuhkaista kuin fenix-lintu: "Voiko kukaan tukahduttaa halua nähdä uudelleen Marathonin ja Salamiin vapautuksen päivät Kreikassa, tuon siunatun ajan, jolloin **Platon** kuunteli **Sokratesta**, kun **Homeroksen** laulut ja **Sofokleen** kuoron säkeet kaikuivat **Perikleen** hovin halleissa ja **Feidiaan** temppeleissä", hehkutti Klassillisen filologian professori Strasbourgissa vuonna 1821.

Filhellenismissä olikin kolme selvää osaluuetta, joilla kaikilla oli vaikutuksensa 1820-luvun käytännölliseen, Kreikan vapaustaistelua tukeneeseen filhellenismiin: klassillisen sivistyksen koulutuksellinen ja ihanteellinen tekijä, 1800-luvun alun kirjallinen ja aatteellinen romantiikka sekä uskonnollinen aspekti, jonka mukaan Kreikan ja Turkin välisessä sodassa ei ollut kyse pelkästään politiikasta (vaikka sekin kyllä näytteli tärkeää osaa etenkin vapaustaistelun loppuvaiheessa), vaan ennen kaikkea käsillä oli viimeinen kristillinen ristiretki islamia vastaan, ristin voitto puolikuusta. Tähän voidaan lisätä ajalle luonteenomaisen kansallisromantiikka ja kysymys kansallisen

MONUMENTTI FILHELLEENIEN MUISTOLLE. PYSTYTETTY VUONNA 1845 NAUPLIONIN KATOLISEEN KIRKKOON. LITOGRAFIA. (BENAKI MUSEO, ATEENA)

itseymmärryksen muotoutumisesta sekä kansallismielisten ideasta, joka oli ajankohtainen tuon ajan Euroopassa – kuten nytkin. ”Kreikan asian”, eli maan vapaustaistelun raamien sisällä piilivät länsimaisen kulttuurin ylevinä pidetyt elementit, joita länsi-Euroopassa etsittiin omasta taustasta, ei niinkään kreikkalaisten antiikin jälkeisestä historiasta. Tämä kiteytyy brittiläisen romantikko **Shelleyn** runon *Hellas* säkeessä vuodelta 1821: ”Me olemme kaikki kreikkalaisia.” Säettä voidaan hyvin pitää filhellenismin iskulauseena. Sen perillisiksi voidaan siis jossakin mielessä lukea edelleenkin monet yliopistojen klassillisten kielten ja kulttuurien laitoksilla opiskelevat ja työskentelevät oman aikamme filhellenit. Ja kaikki muut, jotka antiikista kiinnostuneina löytävät siitä aina uudeleen ja uudelleen kaikupohjan, johon omat käsityksemme kulttuurista on mahdollista ankkuroida.

Käytännössä Kreikan sodassa oli kuitenkin kysymys kahden täysin erilaisen kulttuurin yhteensovittamisesta. Ja kummallakin puolella sen taustalla oli usko yleviin ihanteisiin, antiikkiin ja jaettuun uskontoon siitä huolimatta, että kreikkalaisten

omassa identiteetissä antiikin sankareiden rooli oli itse asiassa siihen uudelleen istutettu tekijä. Se oli kauan kadoksissa ollut elementti, jonka länsieurooppalaisten käsitys omasta itsestään oli tuonut takaisin; siitä oli tullut, kreikkalaisen **Jorgos Tertsetisin** sanoin, kuin ”laiva, joka purjehtii vieraan lipun alla kuljettaen kreikkalaista lastia.” Kuinka olisikaan ollut mahdollista, että kreikkalaisuudessa tärkeimpänä tekijänä olisivat säilyneet unohdettujen filosofien puheet tai runoilijoiden mytologiset sepielmät vuosisataisen turkkilaisvallan alla? Ortodoksinen uskonto oli sen sijaan identiteetin kannalta merkittävämpi kuin antiikin ’pakinatempelit’. Mutta todellisuudessa, vuonna 1821 alkaneessa sodassa, oli tuskin sijaa Sokrateelle ja **Demosthenelle** sen enempää kuin homeeriselle runoudelle tai **Praksiteleen** veistosten sulavien kaarien ihailulle. Vapauden idea oli otettu myös eurooppalaisen kansainvälisen politiikan välineeksi ja sitä käytettiin hyväksi uskonnon ja länsimaisuuden juurien puolustamisen sanakäänteissä. Niinpä monet vapaaehtoiset, matkattuaan Kreikkaan rintamukset pullollaan **Themistokleen** sankari-

mallia ja ristiretken uhmaa, palasivat takaisin kotimaihinsa pettyneinä miehinä. ”Antiikin Kreikka on kuollut, barbaria on korvannut Solonin ja Sokrateen ajan Ateenan viisaat lait”, he varoittivat muita, vielä intomielisiä tovereitaan. Osa heidän omaa käsitystään itsestä ja omasta kulttuurista oli siis lopullisesti pudonnut alas jalustaltaan.

Keitä filhelleenit olivat?

Mutta keitä olivat nuo herrat ranskalaiset, britit, saksalaiset, italialaiset, amerikkalaiset filhelleenit, jotka purjehtivat Kreikkaan sotimaan ja rakentamaan maata omien malliensa mukaan? He olivat arrogantteja, karismaattisia, impulsiivisia, idealistisia ja uskoivat asiaansa. Kirjeissään he riitelivät keskenään ja syyttivät usein kreikkalaisia täydellisestä sotilaallisesta kykenemättömyydestä, aina uskoen oman napoleonilaisen taktiikkansa paremmuuteen kreikkalaisten suosimaan sotimistaktiikkaan nähden, jota modernein termein hyvin voitaisiin nimittää sissisodaksi. Englantilaisen **C. Swanin** puuskahdus on kuvaava esimerkki: ”Pahinta on se, että kreikkalaisten ylpeys estää heitä olemasta kiitollisia. He pitävät itseään menneiden aikojen sankareiden jälkeläisinä ja katsovat halveksuen alaspäin koko muuta maailmaa. He uskovat, että tuskin mikään muu kansakunta voi olla kristitty. He puhuvat kopeasti ja pilkallisesti jopa avusta, jonka välttämättömyys saa heidät

sen hyväksymään. He taistelevat (toisinaan!) mitä päättäväisimmällä urhoollisuudella, mutta heillä ei ole minkäänlaista käsitystä järjestyksestä. He seuraavat kapteeniaan kuin lauma koiria ja suosivat puskasotaa ennen kaikkia muita metodeja. Jos tielle sattuu kivi, he jöröttävät se takana ja ampuvat kohti vihollista...”

Vapaaehtoisiksi sotilaiksi Kreikan vapaustaiteluun siis rekrytoitui varsin merkittävä joukko miehiä kaikkialta maailmasta, mutta ennen kaikkea Euroopasta, sen jokaisesta kolkasta. Heitä motivoiva varma resepti oli uskonto yhdistettynä antiikin ihanteisiin, maustettuna romanttisella eksootiikalla ja kansallisromantiikan äänenpainoilla. Tai tarve päästä pois pienistä kotinurkista, kauas riitaisista perheistä tai opiskelijaelämän kurjuudesta. Pohjolasta lähteneiden vapaaehtoisten taistelijoiden enemmistö oli tanskalaisia, joihin norjalaiset todennäköisesti tulivat luetuiksi tuohon aikaan. Ruotsalaisia vapaaehtoisia filhelleenejä tunnetaan kymmenkunta, ja kaksi suomalaista, **August Myhrberg** ja **Adolf von Sass**, luetaan tavallisesti filhelleeni-arkistoissa näiden joukkoon. Kuten Myhrbergillä, Sassilla oli ruotsalainen isä ja suomalainen äiti, ja vaikka Myhrberg nimesi itsensä ruotsalaiseksi, on hänen suomalaisuudellaan ollut sittemmin historiallista merkitystä. On mahdotonta varmasti sanoa, mikä sai Myhrbergin matkaan. Hän halusi olla sotilas, hän halusi matkustaa, hän tunsu antiikin tarinoita, häntä kiehtoivat ajatus

ATEENAN JA AKROPOLIIN VAPAUTTAMISEKSI KÄYTTÄ TAISTELU VUONNA 1827 (ETHNIKO ISTORIKO MUSEIO, ATEENA)

romanttisesta ja ylösrakentavasta grand tourista. Joka tapauksessa Myhrberg ei matkaan lähdettyään 1824 heti Kreikkaan päässyt, ei ehkä sitä ensikädessä edes suunnitellut. Hän vietti aikaansa Pariisissa, Bordeaux'ssa, Marseillessa, ja jossakin vaiheessa päätti antautua Kreikan asialle. Joku siitä puhui, toinen houkutteli mukaan, kolmas kertoi, miksi sinne on mentävä, velvollisuutta täyttämään. Marseille oli kaupunki, josta joukkoihin rekrytoituneita vapaaehtoisia kuljettavat laivat purjehtivat. Siellä toimettomina odottavia filhelleenejä oli joukoittain. He pelasivat korttia, juopottelivat, jopa kaksintaistelivat keskenään patrioottisten kinausten seurauksena, lauloivat *Ubi bene, ibi patria*, lukivat matkaoppaina Caesarin *Gallian sotaa* (!) tai kirjaa nuoren Anakhariin matkoista **Aleksanteri Suuren** aikaisessa Kreikassa. Suuri seikkailu odotti myös heitä.

Saksalainen vapaaehtoinen **Albert Müller**, joka itse oli alkuaan kellontekijä ja sittemmin sotilas, kuvaa muistelmissaan filhelleenien joukkoa seuraavasti: "Se oli eri maista tulleiden, eri tavalla koulutettujen ja erilaisia ammatteja harjoittaneiden miesten armeija: yliopistoista ulos heitettyjä opiskelijoita, työttömiksi jääneitä, hukassa olevia upseereita, konkurssin tehneitä yrittäjiä, karkulaisia, ehkäpä myös varkaita." Toinen, amerikkalainen filhelleeni, **Samuel G. Howe** kuivaili heitä vastaavasti: "Mikä merkillinen porukka, mikä koelma romantikkoja, seikkailijoita, levottomia, löyhäpäisiä nuoria miehiä maailman kaikista neljästä ilmansuunnasta. Kuinka paljon löytyykään rohkeutta ja lahjakkuutta heidän joukostaan, mutta kuinka paljon myös pompöösiä turhamaisuutta, heikkoa älyä, silkkaa itsekkyyttä ja loputonta, äärimmäistä turmeltuneisuutta." Eivätkä kaikki kuitenkaan olleet silkkoja seikkailijoita: Napoleonin sotien jälkeen työttömiksi jääneitä upseereita oli Euroopassa enemmän kuin koskaan, oli aatelismiehiä, joilla oli aikaa idealisminsa toteuttamiselle, oli myös ammattimaisia vapaustaistelijointa, joilla oli kokemusta vallankumouksista Etelä-Amerikassa, Espanjassa, Italiassa. Kreikka vastasi monenlaisiin tarpeisiin, käytännöllisiin ja idealistisiin. Ei ole kuitenkaan syytä vähätellä ihanteellisuuden vaikutusta filhellenismin motiivina siitä huolimatta, että taatusti osa vapaaehtoisista satureista olikin matkalla romanttisin aattein kaihoten suurta seikkailua. Vapauden idea yhdistettynä kansalliseen ylpeyteen ja miehuulliseen urhoollisuuteen oli keskeinen 1800-luvun ajatusmaailmassa, jota filhellenistinen kirjallisuus keskeisesti hehkutti: miehen

tuli olla urhea ja pyrkiä siihen, että hänet muistettaisiin urheana soturina, joka taistelee kunniakkaan asian puolesta hyvänä kristittyinä ja klassillisesti sivistyneenä miehenä. Vaikka tämä arvolauselman urheuden ja sotilaallisen menestyksen osalta poikkeakin oman aikamme menestyksen ihanteista, on selvää, että kuka tahansa varsinaista tointa vaille oleva nuori mies 1820-luvun Euroopassa halusi tuohon tavoitteeseen pyrkiä. Siihen oli tarjolla tilaisuus – ja vielä ilmaiseksi, kuten luvattiin.

Myyttinen Myhrberg

Niin purjehti 26-vuotias August Myhrbergkin vapaustaisteluiden myrskyisille vesille. Hän rantautui Kreikkaan Nauplionin satamassa loppukesällä 1825. Siitä alkoi ura, jota **Zacharias Topelius** luonnehti "taisteluksi hänen oman isänmaansa, - - ihmiskunnan oikeuden ja kansojen vapauden puolesta." Myhrbergistä tuli Suomessa sankari. Hänen roolinsa vapaustaistelijana sai syvempiä kaikuja, ja vapauden teemasta tuli idea, jota voitiin hyvin käyttää myös kansallisen vapaustaistelun ydinaihelmana. Myhrberg taisteli siis myös Suomen vapauden puolesta, ja Kreikan sota Turkkea vastaan muuttui tässä katsannossa eräänlaiseksi vapauden ylärakenteeksi, symboliseksi sateenvarjoksi, jonka alla oman maan vapauspyrkimykset saivat konkreettista kaikupohjaa. Kreikan sota Turkkea vastaan alkoi saada symbolista merkitystä myös tarinastossa, jossa Myhrbergistä ja hänen toimistaan vapaustaistelun rintamalla kerrottiin. Tämänkö vuoksi en löytänyt jälkeäkään hänestä Ateenan arkistossa? Oliko kaikki siis sittenkin satua, kuten Topelius oli vihjannut sanomalla, että "kaikki hänessä oli suurta ja satumaista, ja sen tähden saakoon hänen suuri satunsa sijansa pienten joukossa". Ei mainintaa hänestä Nauplionin linnakkeella komeana komentajana, ei korskeiden filhelleeni-upseereiden adjutanttina, ei vaatimattoman ylpeänä vapaustaisteluiden veteraanina, joka nosti Ranskan presidentti **Thiersin** olkapäilleen Pariisin Salongissa näyttääkseen tälle, mitä tulevaisuuden näyttämöllä tapahtuu. Kunnes: viimeisenä arkipäivänä (kuten tavallista) käänsin esiin dokumentin, jossa Myhrbergin nimi oli kauniisti kirjattuna. Se oli nuoren Kreikan valtion Saviour-kunniamerkin myöntökirja filhelleeni August Maximilian Myhrbergille. Hän siis oli täällä! Kaikki ei olekaan tarinaa! Palasin kotiin Lontooseen, jossa aloin kerätä kirjallisuutta Myhrbergistä. Toisin kuin Ateenan arkisto, British Library tarjosi materiaalia yllin kyl-

lin: luin tarinoita Myhrbergistä, 'Raahen pojasta' Topeliuksen sanoin, kahlasin läpi **Julius Krohnin** varhaisen, alkuaan Suomen kuvalehdessä vuonna 1875 jatkokertomuksena julkaistun elämäkerran hänestä, sain käsiini **Petrus Nordin** "Margaretalle, Beatalle ja Göstalle" vuonna 1918 kirjoittaman opettavaisen tarinan urheasta vapauden puolesta taistelleesta sankarista, **Arvid Lydeckenin** *Murad Beyn*, 'poikien seikkailukirjaston' osan 61. Aloin kerätä loputtomia määriä Myhrbergin kunniaksi kirjoitettuja muistokirjoituksia hänen kuolemansa jälkeen. Tutustuin sankariin, jonka kerrottiin olleen vartioimassa **lordi Byronin** ovella tämän vetäessä viimeiset hengenvetonsa, joka pelasti kauniin ranskalaiseen vapaustaistelijaan rakastuneen kreikattaren kivisestä tornista ja luovutti hänet salaiselle kosijalle (ja tämä häpeissään myönsi pelkuruutensa tehtävän edessä); joka turkkilaiseksi pukeutuneena kuljetti viestejä saarretulta Akropoliilta filhelleeneille ja kreikkalaisille, ja joka tynnyriin piilotettuna lopulta säilyi hengissä; joka pelasti useammin kuin kerran esimiehensä hengen ja oli urheampi kuin kukaan kalskeista filhelleeneistä, alati taistelemassa ensimmäisten joukossa. Hän myös esiintyi filhelleenejä kartoittaneessa tutkimuskirjallisuudessa (aina tosin ruotsalaisena) listattuna yli tuhannen muun tunnetun vapaaehtoisen joukkoon. Tarinat ja todellisuus alkoivat olla lonkeroituneena tiivistä toisiinsa. Mutta mitä teki historiallinen Myhrberg?

Historiallinen Myhrberg

Suurin osa Myhrbergin jälkeen jääneistä papereista on säilyssä Tukholmassa Ruotsin valtionarkistossa. Siellä voi rakentaa tuttavuuden erilaiseen filhelleeniin, historian Myhrbergiin. Tämä vapaustaistelijaksi on tyystin toisenlainen kuin legendan, tarinoiden Myhrberg. Hän vetäytyy siellä hiljaisuutensa - vain muutama dokumentti oli hänen omasta kynästään. Mutta kirjeiden ja käyntikorttien, satunnaisten lyijykynällä raapusteltujen marginaalimerkintöjen ja virallisten todistusten perusteella on mahdollista seurailta Myhrbergin polkuja Euroopassa ja Kreikan sodassa. Niistä selviää, ettei Myhrberg ollut Missolonghissa Byronin kuollessa 1824, vaan Pariisissa, Bordeaux'ssa ja Marseillessa tapaillen **Madame Magnolia** tanssiaisissa, **Ruuthia** lounailla, pohjolan ystäväveikkosiaan viinituvissa, osallistuen Ruotsin konsuli **Löwenhjelmin** päivälisille. Ei ollut Myhrberg Akropoliilla turkkilaisten sitä saartaessa pitkään ja hartaasti 1826-1827, ei

ehkä koskaan vierinyt tynnyrissä alas linnakkeelta... Dokumenttien Myhrberg oli vakava; hänen ystävänsäkin moittivat häntä vähäpuheiseksi ja tekojaan paljastamattomaksi. Mutta tämä Myhrberg oli myös todellinen, hän vastaanotti viestejä ja kirjeitä lähes kaikilta tunnetuimmilta filhelleeniupseereilta, presidentti Kapodistrias nimitti hänet Nauplionissa olevan Palamidin linnakkeen päälliköksi, hän sai kunniamerkkejä ja kävi kuninkaan vastaanotoilla. Hän oli filhelleeni, joka osallistui useisiin Kreikan vapaustaistelun kitkerimmistä taisteluista ja jota hänen esimiehensä vilpittömästi kunnioittivat hyvänä ja urheana sotilaana, mutta myös luotettavana ja vaatimattomuuden hyvettä arvostavana kunnan toverina. Myhrberg taisteli verisessä sodassa haavoittuen useaan otteeseen vakavasti musketinkuulusta ja kanuunan sirpaleista.

Myhrbergin kynästä on lähtöisin myös teksti, joka vaikutti merkittävästi siihen, mitä me näinä päivinä tiedämme Kreikan vapaustaistelun tietyistä vaiheista. Myhrberg nimittäin osallistui yhteen ratkaisevimmista ja samalla traagisimmista taisteluista Kreikan sodassa vuonna 1827, jolloin Akropoliin linnake oli ollut saarrettuna useita kuukausia ja tilanne kreikkalaisten kannalta alkoi olla painostavan epätoivoinen. Akropoliin vapauttamistaistelu käytiin aamuyön hämärissä Ateenan reunamilla Faleronin lahden ja Koliaan niemen välissä. Sen tulos oli kreikkalaisille kouristuttavan tappiollinen: tuhansia kuolleita, tuhansia otettiin vangeiksi, tuhansia joutui kadoksiin. Vain kourallinen mukana olleita filhelleenejä säilyi hengissä. Myhrberg oli yksi heistä. "Myrberg oli kuin kilpikonna, hänellä oli kova kuori, joka ei hevillä murskaantunut", raportoi Arvid Lydecken poikakirjassaan. Kolme päivää taistelun jälkeen haavoittunut ja järkyttynyt Myhrberg kirjoitti Syroksen saarelta brittiläiselle filhelleenikomentajalle **Thomas Gordonille**, entiselle esimiehelleen ja hyvälle ystävälleen (Myhrberg ei muistanut allekirjoittaa kirjettä, mutta käsiala on hänen): "Tällä hetkellä kaikki tuntuu olevan lopussa, emme me tule koskaan onnistumaan linnakkeen valtaamisessa. ... En voi seurata Teitä ystävällisestä kehotuksestanne huolimatta ja jättää tätä maata taakseni lopullisesti. Vaikka niin tahtoisinkin, estää minua velvollisuus olla rohkea ja kiitollinen esimiehelleni Fabvierille. Sitä paitsi olen menettänyt viimeistä souta myöten kaiken sen vähän rahan, joka minulla oli, ja kaikki minulle velkaa olleet herrat filhelleenit ovat nyt kuolleet Koliaan niemen taistelussa." Kirjoittaja on mies, jolla ei ollut minkäänlaista tarvetta suu-

rennella asioita: kynän jälki on lakonisen epätoivoinen. Kirjeessään, joka on nykyisin Ateenassa Britannian arkeologisen instituutin arkistossa, Myhrberg kuvailee taistelun kulun yksityiskohtaisesti. Se päättyi myöhemmin **George Finlayn** haltuun, joka itsekkin oli vapaaehtoinen ja merkittävä filhelleeni, mutta myös hyvä historioitsija. Finlay kirjoitti moniosaisen teoksen *History of Greece*, jonka seitsemäs, vapaustaistelua käsittelevä osa on edelleen klassikko uudemman Kreikan historian tutkimuksessa. Finlayn keskeisin lähde Koliaan niemen tapahtumista on juuri Myhrbergin kirje, joten sen sisältö on ollut pohjana monen historioitsijan kirjoituksille Kreikan vapaustaistelun käännteistä. Sen takana oli historian Myhrberg, joka haavoittui vakavasti ja joutui pohdiskelemaan oman uransa ja Kreikan tulevaisuutta. Legendan mukaan hän tosin samaan aikaan suoritti sankaritekoja saarretun Akropoliin vapauttajana murtaen valepukuisena sanansaattajana turkkilaisten linjat, huijailleen heitä vieokkaasti sujuvalla turkinkielellään ja pelastuen lopulta joko tynnyriin sullottuna tai pašsan armahtamana.

Myhrbergin taipumus puhumatomuuteen, vetäytymiseen itseensä ja täydelliseen kerskailun välttämiseen on toistuva aihehäntä käsittelevässä kirjallisuudessa. ”Myhrberg oli toiminnan, ei sanojen mies. Vain epäkernaasti hän valaisi vaihteita ja antautui julkisen huomion kohteeksi”, mainitaan usein hänen legendassaan. Toisaalta hänen elämäkerturinsa usein kuvailevat filhelleeniä myös hyvänä tarinamiehenä. Ruotsalainen kirjailijatar **Fredrika Bremer** mainitsi kirjeessään roomalaiselle ystävättärelleen **Doria d’Istrialle**, jonka luona Myhrbergin oli määrä vierailla vuonna 1863, että filhelleenimme ”on paljon ihailtu tarinankertojana, vaikka käyttääkin noita taitojaan vain harvoin... Hän on hyväsydäminen ja hänen mielikuvituksensa lentää toisinaan vapaasti. Hänestä tulee olemaan sinulle paljon hupia.” Oliko Myhrberg siis sittenkin ehkä itse ensimmäinen lähde omille seikkailuilleen, sellaisillekin, jotka eivät koskaan tapahtuneet? Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta näin ei todennäköisesti ollut, sillä Myhrbergin elämäkerrassa historian ’todellisuus’ kohtaa tarinan ja legendan sekoittuen tiiviiksi, monipolvisek-

si vyyhdeksi, jota saatettiin tarvittaessa hyödyntää myöhemmän historian tarpeita varten. Yksi selvä merkki tästä on se, että moni osa legendaa ei näytä olevan yksinomaan Myhrbergin vapaustaistelijauran ympärille seipitetty seitti, vaan samat teemat toistuivat monien muidenkin vapaustaistelijoiden elämätarinoissa.

Kuinka ollakaan, Myhrberg ei ollut ainoa filhelleeni, joka vartioi kuolevan Byronin ovea Missolonghin pimeässä yössä. Siellä oli tarinan mukaan useiden muiden joukossa myös yksi harvoista tunnetuista venäläisistä vapaaehtoisista siitä huolimatta, että hänkin, sotilas **Rajk**, rantautui Kreikkaan kaksi vuotta lordin kuoleman jälkeen. Ei ollut Myhrberg ainoa niistäkään, jotka Turkin pašsa armahti kuolemanrangaistukselta sen vuoksi, että oli itse aikanaan viettänyt iloisen vuoden tanssien ja laulaen Tukholmassa, jossa itäinen tummuus ja vilkkusilmäisyys oli varmistanut taatun suosion pohjolan seurapiirirouvien keskuudessa. Sama tarinamotiivi toistuu usein etenkin A. von Sassin lyhyessä elämäkerrassa. Käsillämme on siis folkloristinen tarinasto, jossa tietyt motiivit toistuvat uusissa yhteyksissä ja synnyttävät uusia temaattisia kokonaisuuksia sankarielämäkerran raameissa. Kuten kansanperinteessä yleensä, usein on mahdotonta sanoa, kuka oli viime kädessä kaiken takana: folklorella ei ole kirjailijaa vaan se heijastelee kansan ja ihmisten arvoja ja ideoita, pelkoja ja uskomuksia. Niinpä tarina tynnyriissä Akropoliilta pelastuneesta Myhrbergistä kirjaa kansanperinteessä varsin yleisen ”pako tynnyriissä”-motiivin. Se, että vapaustaistelijan elämäkerta tihkuu folklorea ja tarinastoa, joka on kaukana todellisesta Kreikan sodasta, ei kuitenkaan millään tavalla vähennä Myhrbergin merkitystä.

Tarinan opetus

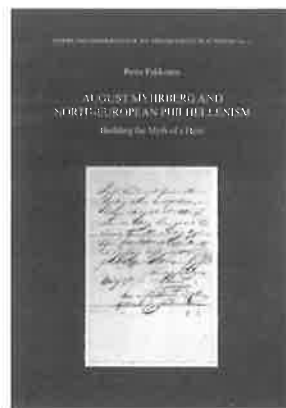
Itse asiassa Myhrbergin elämäntarina on hyvä esimerkki historian ja etenkin sankarielämäntarinan käytöstä kansallisessa vapauden rakennusprojektissa. Zacharias Topelius ei ollut ainoa, joka valjasti sen myös kansanvalistuksen idealisoiviin tarpeisiin, ja suomalaisuusaatteen puolestapuhujat nostivat Myhrbergin kansallisen vapauden sankariksi. **J.L. Runebergin** kerrotaan suunnitelleen vielä elämänsä viimeisinä vuosina elämäkertaa Myhrbergistä niiden kertomusten pohjalta, jotka sankari hänelle itse kertoi Boessa aamuyön tunteille saakka venähtäneillä illanistujaisilla vuonna 1850. **J.V. Snellman** kuului monen muun ajan kulttuurieliitin jäsenen tavoin hänen ystäväpiiriinsä ja oli erityisen innoissaan vapauden sankarin elämänvaiheista kuunneltuaan vuonna 1853 Myhrbergin tarinoita tukholmalaisessa huoneistossa, jossa filhelleeni tapasi säännöllisesti vierailia aamupäiväkävelyillään. Entäpä **Aleksis Kivi**, ehkäpä hänkin oli Myhrberg-lumouksen vallassa kirjoittaessaan *Alma*-näytelmänsä todennäköisesti vuonna 1869. Näytelmässä Casper ja Conon ovat tehneet nuoruudessaan pyhän valan taistella vapauden puolesta, ja nyt kertovat uutiset, että Kreikka on sodassa Turkia vastaan: ”Katso, nyt on tullut meille vissi tieto, / Että villi, partaposki Turkkilainen / Maata Hellaksen taas tahtoo valtahaansa / Temmata, ja niin on käsissämme hetki, / Jona lupauksemme on täytettävä, / Vala: käydä puolustamaan Kreikkalaista.” Kivi kävi usein nuoruudessaan Raalan kartanossa, jossa myös Myhrberg vieraili 1850-luvun alussa tapaamassa veljensä tyttärtä **Matilda Augusta Adlercreutzia**, kartanonrouvaa. Niin ikään **Fredrik Cygnaeus** palasi useasti teksteissään Myhrbergiin...

Niinpä Myhrbergin elämäntarina on opettavainen etenkin siksi, että se kertoo sankarimyytin syntymekanismista. Tarvitaan aikakaudet ylittävä ylevä aate, joka resonoi historiallisessa tilanteessa aktuaalistuvia tarpeita, etenkin kansallisen vapauden toiveita. Yksittäisen henkilön biografia voitiin valjastaa näiden pyrkimysten käyttöön. Niinkään merkittävää ei ole se, tapahtuiko kaikki todella, vaan se, mitä arvoja tarinan pienetkin osaset heijastelevat. Suomalaisille Myhrbergissä tärkeää oli hänen luonteeseensa liitetty vaatimattomuus, säyseys ja taipuvaisuus. Topelius kirjoitti sankarin kuoltua runon *Eversti Fabvierin adjutantti*, jonka lopussa kaksi uljasta kotkaa lentää kohti Zeus Kronioksen vuorta. Toinen niistä, Fabvier, oli

noussut etelän valosta ja lämmöstä kylpien maineen aallonharjoilla, kun taas toinen, ah, ylväämpi, oli tullut pohjolan suruisesta yöstä ja kuolee unhoitettuna karussa maassa. Myhrberg, vaatimaton ja turhamaisuuden torjuva sankari yltää kauas yli aikalaistensa näköpiiriin, yli kuoleman kahleiden ja maallisen kunnian, sillä hänessä on idea kansallisesta, ei henkilökohtaisesta maineesta. Pienen kansan säyseä ylpeys on Topeliuksen mukaan voitettava lopulta suuren ja voimakkaan, ja Myhrbergin taistelu vapauden puolesta symboloi Suomen käsillä olevaa kohtaloa. Suomalaisuusaatteen lisäksi Myhrberg sopi hyvin siis myös kansanvalistuksen ideaalityypiksi. Topelius päättää *Raahan pojan* opetukseen: ”Suomen poika, opi niin kuin hän [Myhrberg] taistelemaan oikeuden puolesta maailmassa; opi niin kuin hänkin kieltämään itsesi.”

Käsitys patrioottisuudesta, nationalismista ja sotilaallisesta urheudesta nivottiin näin yhteen motivoimaan välttämättömänä pidettyä taistelua Vapauden nimissä. Tämän vuoksi Myhrbergin sankarielämäntarinan ja sen käytön tutkimisella voi olla merkitystä jopa silloin, kun yritämme näinä päivinä ymmärtää, tai edes hämmästellä seurata sitä, miten vapauden puolesta taistelemista perustellaan oman aikamme maailmanpolitiikassa amerikkalaisesta nationalismista alqaidalaiseen patriotismiin. Vapauden aatteen idealisointi näyttää olevan tekijä, jolla on paljon myllerretty historian kulkua. Sen varaan on rakennettu sankareita, motivoitu sotia ja kaivettu vallihautoja hyvien ja pahojen järjestelmien välille. Voi siis olla hyvä tietää, että myös vapaustaistelijan sankarielämäntarinan poimuissa piilee paljon kulttuurisia arvoja kansanperinteen anekdooteista moralistisen opetuksen kautta yltäen vakavaan kansalliseen historiaan. Ensimmäiset Irakin sodan sotilaiden elämäkerrat ovat jo ilmestyneet... ■

PETRA PAKKASEN TEOS *AUGUST MYHRBERG AND NORTH-EUROPEAN PHILHELLENISM. BUILDING A MYTH OF A HERO* (ISBN 951-98806-5-8) ILMESTYI MAALISKUUN SUOMEN ATEENAN-INSTITUUTIN JULKAISUSARJASSA. KIRJAA MYY TIEDEKIRJA, KIRKKOKATU 14, 00170 HELSINKI. 30 €.

Legenda hurskaasta prinssistä

Keskiajan kirjallisuudessa tavataan usein legenda Barlaamista ja Joasafista. Sen alkuperä on helposti tunnistettavissa Buddha-legendaksi.

TARINA NUORESTA PRINSSISTÄ, joka kasvaa eristettynä yllellisyyden keskellä mutta luopuu maailmasta nähtyään sattumalta sairaan, vanhuksen ja vainajan, kelpasi mainiosti myös kristilliseksi tarinaksi. Yhtä hyvin se kelpasi manikeolaisille ja muslimille. Näin Bodhisattva, josta tuli ensin Budasaf, arabian Jūdāsaf ja lopulta Joasaf tai jopa Josafat, päätyi pyhimykseksi, mutta kahtia jakautuneena. Prinssin rooli säilyi Joasafilla. Hän sai rinnalleen hurskaan erakko Barlaamin (arabian Bilauhar tai Balauhar), josta tuli prinssin opettaja. Myös kaikki länsimaiset versiot sijoittavat tapahtumat Intiaan.

Uskontoa inhoavan ja kristittyjä vainoavan Intian kuninkaan Abennerin poika Joasaf kasvaa Bodhisattvan tavoin eristetyssä palatsissa kaikenlaisen yllellisyyden keskellä, koska hänen on enustettu kääntyvän kristityksi. Palvelijoiden täytyy huolehtia siitä, ettei poika saa tietää mitään elämän synkistä puolista. Kerjäläiset ja sairaat karkotetaan koko kaupungista. Lähtiessään ulos prinssi näkee kuitenkin vaunuistaan kerjäläisen, ramman ja sokean, ja saa – alkuperäisen buddhalaisen legendan tapaan – vaununajaltaan tietää, että moinen kohtalo voi tulla kenen tahansa osaksi. Näiden synkkien näkyjen järkyttämänä hän kypsyi luopumaan maailmasta ja lähtee isänsä palatsista. Opettajakseen hän löytää hurskaan erakko Barlaamin, jonka monien vertausten ja kertomusten koristeleva saarna täyttää suuren osan tekstistä. Abenner on aluksi raivoissaan tapahtuneesta, mutta kääntyy lopulta itsekin kristityksi, ja Joasaf tulee kuninkaaksi hänen kuoltuaan. Hallittuaan hurskaasti monia vuosia Joasaf rupeaa munkiksi ja asettuu asumaan vanhan opettajansa Barlaamin luokse. Lopulta molemmista tulee pyhimyksiä, joiden maine leviää pian yli koko Intian.

Nykytutkimuksen valossa näyttää siltä, että legendan vaellus alkoi Keski-Aasiasta, jossa buddhalaiset ja manikeolaiset olivat läheisissä kosketuksissa. Manikeolaiset, joiden oppi oli alusta pitäen sisältänyt buddhalaisia aineksia, oivalsivat pian

Buddha-legendan käyttökelpoisuuden ja muokkasivat sen oman mielensä mukaiseksi. Manikeolaisilta legenda siirtyi muslimille, sitten idän kristityille ja lopulta myös Eurooppaan. Georgialaisilla oli tässä tärkeä asema välittäjinä. Legendan ensimmäinen eurooppalainen versio, 700-luvulla eläneen **Johannes Damascenuksen** (damaskolaisen) nimissä kulkeva kreikkalainen teksti on todellisuudessa vuoden 1000 paikkeilla valmistunut georgialaisen tekstin käännös. Napolilaisen käsikirjoituksen antaman tiedon mukaan todellisen kääntäjän nimi oli **Euthymius**. Johannes on tunnettu pyhimys ja anti-ikonoklastinen teologi, mutta legendan kanssa hänellä ei näytä olevan mitään tekemistä. Tekstin suosiota kuvaa sekin, että siitä tunnetaan yli 140 käsikirjoitusta.

Tutkijat olivat pitkään eri mieltä tekstitradiation yksityiskohdista, ja vasta tunnettu Kaukasian tutkija **David Marshall Lang** onnistui 1950-luvulla selvittämään sen tyydyttävästi. Pitkään on kyllä tiedetty, että taustalla on intialainen Buddha-legenda muodossa, joka läheisesti muistuttaa *Buddhacaritan* ja *Lalitavistaran* kertomuksia. Tästä laadittiin Keski-Aasiassa manikeolainen keskipersian eli pehlevin kielinen versio, jonka muinaisturkkilaisesta käännöksestä on löydetty joitakin katkelmia. Kadonneeseen keskipersialaiseen versioon perustui puolestaan arabialainen *Kitāb Balauhar wa Būdāsaf*, joka tunnetaan yhteen ainoastaan kadonneeseen käsikirjoitukseen perustuvan puutteellisen tekstiedition (Bombay 1888/89) kautta. Tähän perustui puolestaan kaksi muuta arabialaista, Espanjan juutalaisen **Abraham Ibn H̄asday'n** (kuoli noin 1220) vapaasti muokattu heprealainen ja ennen kaikkea jo 800-luvulla laadittu georgialainen ”*Autuaan Jodasaphin elämä*”. Tämä teksti, joka on säilynyt yhtenä ainoana 1000-luvun käsikirjoituksena Jerusalemissa, on kreikkalaisen version suora esikuva; lisäksi siitä on laadittu lyhennelmä ”*Autuaan Balahvarin viisaus*” eli *Balahvariani*, josta tuli Georgiassa hyvin suosittu.

Vasta näissä georgialaisissa versioissa teksti sai selkeästi kristillisen asun. Kreikkalaisessa tekstissä kristillinen aines on edelleen lisääntynyt: Koristeellisen raskaalla bysanttilaisella tyylillä kirjoitettu teksti vilisee viittauksia Raamattuun ja pyhimyksiin.

Bodhisattvan legendassa saaman kahden hahmon tie johti lopulta kansanomaisiksi pyhimyksiksi. Kreikkalainen teksti käännettiin useita kertoja latinaksi, ensi kerran jo vuonna 1048. **Jacobus a Voraginen** kuuluisa pyhimyskokoelma *Kultainen legenda* oli sitten sen tärkein levittäjä katolisessa lännessä, jossa se kulkeutui aina Islantiin (1204) ja Unkariin (1526) saakka. Siitä ilmestyi kansankielisiä versioita monilla germaanisilla ja romaanisilla kielillä ja iiriksi. Sittenmin espanjalaiset lähetyssaarnaajat julkaisivat siitä Filippiineillä jopa tagaloginkielisen version (1712). Jo keskiajalla aihetta käsiteltiin myös näyttämöllä, ja varhaisella uudella ajalla se oli suosittu jesuiitanäytelmien teema. **Hiram Perin** vuonna 1959 julkaisemassa bibliografiassa luetellaan legendasta yli 380 erilaista ja erikielistä versiota.

Myös ortodoksit mieltyivät suuresti tähän hurskaaseen legendaan. Kreikkalainen teksti käännettiin pian armeniaksi ja kirkkoslaaviksi ja edelleen muille slaavilaisille kielille ja romaniaksi. Arabikristityt

käänsivät kreikkalaisen tekstin arabiaksi, josta se kulkeutui edelleen Etiopiaan saakka. Venäjällä legendan suosio oli niin suuri, että Varlaamista tuli suosittu etunimi. Venäläisestä runoversiosta (*Povest' o Varlaame i Ioasafe*, noin vuonna 1100) julkaistiin 1681 taiteilija **Simeon Ušakovin** piirroksilla kuvitettu laitos, ja 1700-luvulla teksti sovitettiin myös näyttämölle. Taiteessa legenda on yleensä kokonaan länsimaalaistettu ja satunnainen turbaani on ainoa itämaisen eksotiikan elementti.

Barlaamin ja Joasafin tarina on niin helppo tunnistaa, että kritiikin oli pakko herätä, kun todellinen Buddha-legenda tuli kunnolla tunnetuksi. Ensimmäisenä sen tosin kertoi jo **Marco Polo**, joka kotimatallaan vieraili Sri Lankassa ja kuuli siellä alkuperäisen Buddha-legendan, mutta vasta vuonna 1612 portugalilainen **Diogo de Couto** kiinnitti huomiota näiden kahden tradition samankaltaisuuteen. Vailla uudemman tutkimuksen tarjoamia kronologisia tietoja hän kuitenkin erehtyi pitämään kristillistä legendaa alkuperäisenä. Todellisen asianlaidan osoitti lopullisesti vasta saksalainen satututkija **Felix Liebrecht** vuonna 1860.

Kun totuus paljastui, kirkko epäilemättä huokaisi helpotuksesta huomattessaan, ettei Bodhisattvan kahta kristillistä mukaelmaa sentään koskaan ollut virallisesti kanonisoitu pyhimykseksi, vaikka

heidät mainitaankin **Gregorius XIII:n** martyrologiassa vuodelta 1580. Näin ollen koko asia voitiin vähin äänin unohtaa ja siirtää pyhäinjäännökset kellariin pois näkyvistä. Unohdus on nyt verhonnut heille pyhitetyt kirkot, joita on tiettävästi ollut muun muassa Kreikassa, Italiassa ja Unkarissa. Barlaamin päivää vietettiin 26.8., Joasafin 27.11.

Tässä yhteydessä sopinee mainita eräitä muita todellisia tai oletettuja yhteyksiä buddhalaisuuden ja kristinuskon välillä. Aina silloin tällöin esiinputkahtava väite Jeesuksen käynnistä tai jopa kuolemasta Kashmirissa tai Ladakhissa on kuitenkin pelkkä moderni myytti. Kashmir-traditio on peräisin ahmadiyya-liikkeestä, joka on Intian islamin piirissä 1800-luvulla syntynyt synkretistinen lahko. Mitään historiallista perustaa heidän uskomuksellaan ei ole. Ladakhin tapaus on vielä selvempää humpuukia. Sen keitti kokoon 1900-luvun alussa venäläinen seikkailija **Nikolai Notovitš**, joka väitti ladakhilaisesta luostarista löytäneensä muka asiaa käsittelevän tiibetiläisen käsikirjoituksen. Tekijä oli kristinuskoon kääntynyt juutalainen, joka tuli tunnetuksi myös kiivaana antisemitistinä. Epävarmaa on, oliko hän ylipäättään edes käynyt Intiassa. **Harry Halén** on osoittanut, että Suomessakin **Matti Kurikan** rankasti lyhentämänä teosofikkäännöksenä (*Viides evankeliumi*, 1906) tunnetun Notovitšin tarinan käänteet vilisevät epäjohdonmukaisuuksia ja täysin epäuskottavia yksityiskohtia. Valitettavasti nämä Issan (anakronistisesti Jeesusnimen arabialainen muoto) Purissa Bengalinlahden rannalla viettämästä nuoruudesta kertovat, mukalista tiibetiksi käännetty ”kirjakääryt”-intialaiset ja tiibetiläiset kirjat eivät ole koskaan olleet käärejä -putkahtavat yhä uudestaan esiin, kun hyväuskoiset tyhmyrit penkovat vanhoja kirjoja ja toistavat niistä lukemaansa ilman mitään käsitystä kritiikistä tai historiasta. ”*Peinlich, sehr peinlich*”, huokaa saksalainen tutkija, joka vaivautui kirjoittamaan kokonaisen kirjan höllynpölyä vastaan.

Varsinkin 1900-luvun alussa tutkijat vertailivat innokkaasti varhaisia kristillisiä ja buddhalaisia tekstejä etsien yhtäläisyyksiä. Jonkin verran niitä löytyykin, esimerkiksi tarina veden pinnalla kävelemisestä pelkän uskon voimalla.

Kronologisesti buddhalaisuus on tietenkin paljon vanhempi kuin kristinusko, mutta asiaa mutkistaa se, että monet buddhalaiset tarinat tunnetaan vasta suhteellisen myöhäisistä teksteistä. Useimmissa tapauksissa vaikutuksen suunta jää epävarmaksi. Buddhalaisuus ei ollut täysin tuntematon antiikin ajan Lähi-idässä, mutta myös kristityt lähetysseurat löysivät varhain tien Intiaan. Joka tapauksessa kysymys on pelkästään tarinoista, opillisesti kahdella uskonnolla ei ole juuri mitään yhteistä.

Vaikka Uusi testamentti ei puhu mitään luostareista ja munkeista, näistä tuli myöhäisantiikista lähtien olennainen osa kristinuskoa. Buddhalaisuuteen luostari – myös nunnaluostari – on kuulunut alusta lähtien. Luostarilaitoksen mahdollista buddhalaista alkuperää – jolloin manikeolaiset olisivat taaskin välittäjiä – on pohdittu usein. Tämäkin kysymys jää avoimeksi. ■

KIRJALLISUUTTA:

GRÖNBOLD, GÜNTER 1985. *JESUS IN INDIEN: DAS ENDE EINER LEGENDE.* MÜNCHEN.

HALÉN, HARRY 1980. ”HUIJAREITA JA MIELIKUVITUSMATKOJA AASIAN SYDÄNMAILLA”, *BIBLIOPHILOS* 3/1980, 1–5.

LANG, DAVID MARSHAL 1966. *THE BALAVARIANI.* LONDON.

LIEBRECHT, FELIX 1860. ”DIE QUELLEN DES BARLAAM UND JOSAPHAT”, *JAHRBUCH FÜR ROMANISCHE UND ENGLISCHE LITTERATUR* 2, 314–334.

PERI (PFLAUM), HIRAM 1959. *DER RELIGIONSDISPUT DER BARLAAM-LEGENDE: EIN MOTIV ABENDLÄNDISCHER DICHTUNG; UNTERSUCHUNG, UNGEDRUCKTE TEXTE, BIBLIOGRAPHIE DER LEGENDE.* (ACTA SALMANTICENSIA, FILOSOFÍA Y LETRAS 14:3). SALAMANCA.

ŠOHIN, V. K. 1988. *DREVNJAJA INDIJA V KUL'TURE RUSI* (XI – SEREDINA XV v.). ISTOČNIKOVČESKIE PROBLEMY. MOSKVA.

Athos-vuori muuttaa Helsinkiin

Loppukesällä avataan Helsingin Tennispalatsin Taidemuseossa näyttely, joka käsittelee elämää Athos-vuorella. (18.8.2006 - 21.1.2007)

ATHOS-VUOREN HISTORIA ulottuu tuhannen vuoden taakse ja näyttelyssä on esillä eri luostareissa valmistettuja tai käytössä olleita ikoneita, käsikirjoituksia sekä sakraalisineitä. Esineiden ja valokuvien avulla näyttelyvieraat viedään yhdelle ortodoksisen maailman pyhimmistä paikoista, joka on sallittu vain miespuolisille pyhiinvaeltajille. Näyttely tulee olemaan hyvin laaja ja kansainvälinen ajoittuen Suomen EU-puheenjohtajuuskaudelle. Näyttelyn yhteydessä järjestetään kansainvälinen seminaari ja siitä julkaistaan kattava näyttelyluettelo.

Koillis-Kreikassa sijaitseva Khalkidikeen niemimaa muistuttaa kolmisormista kättä, jonka itäi-

sin sormi on Athos-vuori. Se on noin 50 km pitkä ja 8-12 km kapea kohoten korkeimmillaan 2027 metriä merenpinnan yläpuolelle. Athos-vuori muodostaa autonomisen munkkitasavallan, joka toimii ortodoksisen maailman hengellisenä keskuksena. Vuorella sijaitsee 20 luostaria, joiden toiminta on keskittynyt Jumalan palvelemiseen ja vuori onkin saanut nimen *Hagion Oros* eli Pyhä Vuori. Athos-vuori on hyvin eristäytynyt yhteisö, jonka ovet ovat naisilta ja lapsilta suljetut.

Kreikkalaisen mytologian mukaan **Athos** oli traakkialainen jättiläinen, joka jumalien ja jättiläisten välisessä taistelussa heitti kivellä **Poseidonia**. Kivi kuitenkin lipsahti hänen käsiästään tipahtaen mereen ja se muodosti suuren vuoren, jota kutsutaan Athos-vuoreksi. Tarinan toisen version mukaan Poseidon heitti kivellä Athosta ja jättiläinen murskaantui ja hautautui kiven alle. Antiikin aikana Athos-vuorella sijaitsi muutamia kreikkalaisia kaupunkeja. **Aleksanteri Suuren** kuoleman jälkeen kuvanveistäjä **Deinokrates** aikoi veistää vuoren Aleksanteria esittäväksi patsaaksi.

Kristillisen tarinan mukaan **Pyhä Neitsyt Maria** purjehti yhdessä apostoli **Johanneksen** kanssa kohti Kyprosta tapaamaan **Lasarusta**, kun heidän laivansa ajautui pakanalliselle Athos-vuorelle. Neitsyt **Maria** ihastui vuoren kauniiseen ja villiin luontoon. Hän siunasi vuoren ja pyysi Poikaansa antamaan vuoren hänelle puutarhaksi. Ja taivaasta kuuluikin sanat: ”Olkoon tämä sinun perintösi ja puutarhasi. Paratiisi ja turvapaikka niille, jotka etsivät pelastusta”. Tämän jälkeen Athos-vuori on ollut Neitsyt Marian puutarha ja kielletty muilta naisilta.

Historiallinen tieto luostaritoiminnan alkamisesta on vähäistä, mutta oletettavasti alueella on ollut munkkeja viimeistään 300-luvulta lähtien. Keisari **Konstantinus Suuren** valtakaudella

KUNINKAALLISET OVET. APOSTOLIT PIETARI JA PAAVALI, 1600-LUKU. PYHÄN PAAVALIN LUOSTARI, ATHOS-VUORI.

(324-337) Athos-vuorella asusti kristittyjä ja pakanoita. Hieman myöhemmin keisari **Julianus Luopio** (361-363) tuhosi vuoren kirkot ja kristityt pakenivat synkkiin metsiin ja vuoren rinteille. Keisari **Theodosius I Suuri** (383-395) puolestaan tuhosi alueen pakanalliset temppelit ja pyhäköt. 600-luvulla arabien valloituksen myötä saapui vuorelle Egyptin autiomaasta paenneita munkkeja, jotka etsivät uutta rauhallista paikkaa. Keisari **Basileios I** antoi vuonna 885 Athos-vuoren munkeille eikä maallikoiden sallittu enää asua siellä. Vuonna 963 perustettiin vuoren merkittävin luostari *Megisti lavra* eli Suuri lavra, joka oli vuosisatojen ajan Bysantin suojeluksessa.

Bysantin romahdettua Athos-vuori jäi ottomaanien vallan alle. Ottomaanit verottivat aluetta, mutta sallivat munkkien jatkaa toimintaansa suhteellisen vapaasti. Seuraavien vuosisatojen aikana munkkien määrä ja luostareiden varallisuus kuitenkin laski. Vasta 1800-luvulla tilanne parani kun muista idän ortodoksisista maista kuten Venäjältä, Bulgariasta, Romaniasta ja Serbiasta saapui vuorelle uusia munkkeja. Ensimmäisen Balkanin sodan aikaan vuonna 1912 ottomaanit karkotettiin alueelta ja ensimmäisen maailmansodan jälkeen niemi siirtyi Kreikan alaisuuteen. Athos-vuori on Kreikan perustuslain mukaisesti autonominen alue, jonka hallinto on 20 suurimman luostarin käsissä.

1970-luvulla niemimaan luostareiden tulevaisuus oli jälleen vaarassa munkkien määrän laskiessa. Suunta kuitenkin muuttui valoisammaksi, kun 1980-luvulta alkaen alueelle saapui uusia nuoria munkkeja. Alueen luostareita alettiin myös kunnostaa muun muassa Kedakin, Kreikan

ministeriöiden alaisen säätiön rahoittamana. Tänä päivänä Athoksen luostariyhteisössä elää noin 1400 munkkia. Alue on monelle pyhiinvaeltajalle tärkeä hiljentymisen paikka kaukana maailman melskeestä ja Athos-vuori onkin keskellä voimakkaan muutoksen aikaa kohdatessaan ulkomaailman yhä kasvavat paineet. ■

Profeetta omalla maallaan

Satiirikko Lukianoksen (n. 120–200) värikkästä tuotannosta löytyy kuvaus Aleksanteri-nimisestä oraakkeli kauppiasta. Kirjoitus, joka kulkee myös nimellä ”Väärä profeetta”, on merkillinen kertomus merkillisestä miehestä.

LUKIANOS HYÖKKÄÄ ankarasti Aleksanteria vastaan kuvaten tämän ilkeäksi huijariksi, joka käyttää hyväkseen ihmisten herkkäuskoisuutta. Kriittikkiin tuo oman lisänsä se, että Lukianos sanoo jopa joutuneensa Aleksanterin järjestämän murhayrityksen kohteeksi.

Aleksanteri oli kotoisin Pontoksen alueelta Paflagoniasta, Mustan Meren etelärannalla sijaitsevasta Abonuteikhoksen kaupungista. Hänen elinaikansa sijoittuu jotakuinkin vuosien 105 ja 170 välille, ja kuuluisan oraakkelin saajan hän perusti vuoden 145 paikkeilla. Lukianos, joka oli tavannut Aleksanterin myös henkilökohtaisesti, kuvaa hänet pitkäksi, komeaksi ja palavasilmäiseksi; hiukset olivat pitkät ja kiharat (tosin mukana oli kuulemma hiuslisäkkeitä). Hän osasi olla kaikin puolin miellyttävä ja vakuuttava. Lukianoksen mukaan Aleksanteri oli sekä henkisiltä että fyysisiltä ominaisuuksiltaan yliverinen, ja ainoa ongelma olikin se, että hän käytti kykyjään täysin väärin tarkoituksiin. Vääriin tai ei, kyseessä on selvästi ns. ”pyhä mies”, joka pystyy ihmeellisiin suoriutuksiin ja saa lisäksi ihmiset vakuuttuneiksi sanomastaan. Antiikin maailmassa oli paljon pyhiä miehiä, joilla ennen muuta oli taito olla yhteydessä jumalten tai yliluonnollisten voimien kanssa. Antiikin käsityksen mukaan esimerkiksi **Sokrates** kuului tähän ryhmään, samoin kuin toisenlaisten ansioidensa kautta **Jeesus Nasaretilainen** tai vaikkapa tunnettu ihmeidentekijä **Apollonios Tyanalainen**. Tämä viimeksi mainittu muuten liittyy Aleksanteriin sikäli, että eräs Apollonioksen tyanalainen oppilas oli ollut johdattellessaan nuorta Aleksanteria salaisten voimien maailmaan. Maestron kuoltua Aleksanteri lyötyäytyi yhteen **Kokkonas**-nimisen samanhenkisen yrittäjän kanssa, ja ainakin jonkin aikaa nämä kaksi ansaitsivat elantonsa kiertelevinä maageina. Ilmeisesti noituuden ja taikuuden harjoittamisesta ei tienannut tarpeeksi eikä alalla ehkä ollut eteenmismahdollisuuksia kunnianhimoisille osajille, nimittäin varsin pian miesten mielessä näyttää keh-

keytyneen huolellisesti laadittu suunnitelma, joka tähtäsi uuden oraakkeli-instituution luomiseen.

Aivan aluksi oli hankittava käärme, joka tulisi esittämään oraakkelijumaluuden roolia. Eläin haettiin erään rikkaan rouvan avustuksella Makedonian Pellasta, siis samasta kaupungista, jossa **Aleksanteri Suuri** oli syntynyt – legendan mukaan muuten tämän kuuluisamman Aleksanterin isä oli nimenomaan käärme, jonka luikerteleviin matelijoihin viehtynyt **Olympias** oli saanut kumppanikseen. Kun käärme oli saatu ostettua, oli vielä valittava uuden oraakkelin paikka. Kokkonas ehdotti kotikaupunkinsa Byzantionin naapurissa olevaa Kalkhedonia, mistä Aleksanteri oli ymmärrettävästi käärmeissään: hän halusi ehdottomasti perustaa oraakkeli-pyhäkön omaan kaupunkiinsa, Paflagonian Abonuteikhokseen, siellä nimittäin ihmisten kerrottiin olevan harvinaisen herkkäuskoisia, typeriä ja taipuvaisia uskomaan mitä tahansa. Jotkut todella ovat profeettoja omalla maallaan... Aleksanterin mielipide voitti, enää oli vain uskotavasti perusteltava uuden kulttipaikan valinta. Se tapahtui niin, että miehet väittivät löytäneensä Kalkhedonin **Apollonin** pyhäköstä pronssitauluille kirjoitetun tekstin, jonka mukaan hyvin pian **Asklepios** isänsä Apollonin kanssa matkustaisi Pontokseen ja asettuisi Abonuteikhokseen. Tieto levisi kuin kulovalkea, ja heti kohta Abonuteikhoksen asukkaat päättivät rakentaa uudelle jumalalleen pyhäkön. Kuin tilauksesta ilmestyi myös **Sibyllan** ennustus, joka sanoi uuden jumalallisen profeetan olevan tulossa. Tämä viittasi tietysti Aleksanteriin, jolle oli nyt luonnollisesti luotava jumalallinen sukupuu. Äitinsä kautta hän periytyi sankarillisesta **Perseuksesta** (käyttäen tämän perinteistä vaatetusta sirppeineen), isä puolestaan oli myyttinen lääkäri **Podalirios**, Asklepioksen poika ja Apollonin pojanpoika. Näitä hahmoja ei suinkaan valittu satumanvaraisesti. Aleksanteri on selvästi tuntenut mytologian, historian ja topografian muodostaman verkon, jossa hänen jumalallisilla sukulaisillaan

oli kullakin tarkka merkityksensä ja tehtävänsä. Profeetta itse sanoi oman tyttärensä syntyneen liitosta kuunjumalatar **Selenen** kanssa (tässä tulee varmasti mieleen tarina **Endymion**-paimenesta, johon kuunjumalatar oli rakastunut sillä seurauksella, että heille syntyi liuta tyttäriä).

Kaikki tämä tähtäsi oraakkelin perustamiseen vahvistaen sen jumalallista asemaa ja alkuperää: oraakkelin ennustajajumala tuli olemaan käärmeen muodossa jälleensyntynyt Asklepios, ja Aleksanteri oli hänen profeettansa. ”Minä olen **Glykon**, kolme sukupolvea **Zeuksesta** ja valo ihmisille”, uusi jumaluus julisti. Lempeyteen viittava *Glykon*-nimi oli valittu sopivasti, siitä kun katsottiin voitavan johtaa yhteys Asklepios-jumalan nimeen (kr. *épios* ’kiltti’, ’lempeä’, ’ystävällinen’). Ihmisille tuleva valo (*fáos anthrópoisin*) on puolestaan selkeän apolloninen ja varsin osuva ilmaus nimenomaan oraakkelin yhteydessä. Mutta uuden jumalan oli uskottavuuden nimissä todella synnyttävä uudelleen. Seuraava tarina saattaa jo kuulostaa lioittelulta, mutta tuskin se sitä on, kun muistaa, mitä kaikkea kummallista noituuden ja ennustamisen aloilla antiikin aikana saatiin aikaan.

Lukianos kertoo, miten Aleksanteri oli salaa kätkenyt uuden pyhäkön alueella sijainneen mutalamikon pohjalle hanhenmunan, jonka sisälle oli pantu pieni lisko tai vastaava otus. Seuraavana päivänä Aleksanteri julisti suureen ääneen tiedon uudelleen syntyvästä Asklepioksesta. Väkijoukot kerääntyivät lammelle, jonka pohjasta profeetta nosti munan, rikkoi kuoren, ja kas kummaa, aukosta pilkisti

esiin pikkuinen lisko. Ihmiset hullaantuivat jumalan syntymästä ja ilmestyksestä, mutta hämmästys oli vielä suurempi, kun huomattiin, että otus kasvoi pika vauhtia isoksi käärmeeksi. Nyt tarvittiinkin aiemmin Pellasta hankittua aikuista käärmettä. Oraakkelin vastaanottotilat oli järjestetty siten, että Aleksanteri itse näyttäytyi hämärässä valossa käärme olkapäillään, kuitenkin niin, että sen pää oli piilossa hihassa tai vaatteiden alla. Varta vasten oli nimittäin valmistettu tekopää, jolla oli mekaanisesti liikuteltava suu. Sieltä putkilon kautta näppärä avustaja lausui jumalallisia oraakkeli vastauksia kansan suureksi hämmästykseksi. Toinen tapa oli se, että asiakkaat toivat kysymyksensä oraakkelille huolellisesti sinetöityinä, ettei kukaan voisi niitä lukea sinettiä rikkomatta. Mutta Aleksanteri oli kuulemma avustajineen kehittänyt erilaisia teknisiä menetelmiä kysymysten avaamiseksi ja uudelleen sulkemiseksi pystyen näin vastaamaan kysymysten edellyttämällä tavalla. Lukianos itse kertoo kuitenkin onnistuneensa huijaamaan oraakkelia uskotelemalla sille, että kysymys koski jotakin muuta kuin mitä se todellisuudessa oli. Kerran hänen avustajansa oli esimerkiksi sinetöinyt kysymyksen ”Mikä oli **Homeroksen** syntymäpaikka?” ilmoittaen kuitenkin samalla, että oli tullut hakemaan hoitoapua keuhkosairauteen. Homeerisen vastauksen sijasta Lukianos saikin hoito-ohjeet mainittuihin vaivoihin. Tästä ja muista paljastusyrityksistä raivostuneena Aleksanteri sitten yritti murhauttaa Lukianoksen.

GLYKON JA ASKLEPIOS ANTIOKIALAISISSA KORUSSA.

Oraakkelin toiminnassa on vielä lukuisia muita mielenkiintoisia yksityiskohtia ja menetelmiä, esimerkiksi varsin erikoisia mysteerimenoja ja yöaikaan tapahtuneita konsultaatioita, mutta niistä ei tässä sen enempää. Tosin sen voi mainita, että monien muiden oraakkeliensa tapaan Glykoniltakin tultiin kysymään neuvoa sairauksien ja vaivojen hoitamiseen, eikä ihme, kun muistaa, että kyseessä oli uusi Asklepios. Kaiken kaikkiaan Lukianoksen kuvaus on täysin uskottava, joskin paikoitellen henkilökohtaisen kritiikin värittämä. Pienempiä ja suurempia, yleisiä ja aivan paikallisia oraakkeliapaikkoja nimittäin tunnetaan lukuisia eri puolilta kreikkalaista maailmaa (erityisesti Vähän-Aasian, Syyrian ja Egyptin alueilta), ja niissä tiedetään harjoitetun mitä erilaisimpia tekniikoita. Lukianoksen tiedon mukaan Aleksanteri olisi ainakin organisaatiota rakentaessaan käyttänyt oman oraakkeliensa mallina Kilikian Malloksessa sijainnutta **Amfilokkhoksen** pyhäkköä, joka olikin 2. vs:lla varsin kukoistava keskus. Kannattaa vielä muistaa, että oraakkeleiden liepeillä liikkui tavallisesti myös tulkkeja ja unien-selittäjiä (oraakkeliavastauksia voitiin tunnetusti saada myös unitilassa), ja lisäksi oli paljon kierteleviä yksityisyrittäjiä. Tämä kaikki oli liiketoimintaa, ja esimerkiksi juuri Aleksanterin kerrotaan keränneen varsin suuren omaisuuden toiminnallaan. Mutta ehkä vielä hätkähdyttävämpää on se, että Aleksanterin maine levisi Roomaan saakka, jopa keisarihoviin. Lukianoksen mukaan Aleksanteri sai aikaan sen, että keisari **Marcus Aureliuksen** aikana Abonuteikhoksen kaupunki vaihtoi nimeä: nyt *Ionopolis* (joka kenties merkitsee ”joonialaisten kaupunki”) alkaa esiintyä paikallisissa rahoissa, joissa keisarillisten aiheiden rinnalla komeilee ihmispäinen käärme Glykon. Tämänkaltaisia rahoja tunnetaan muiltakin alueilta. Myös Glykonille tehdyt dedikaatiot alkoivat yleistyä kultin ja oraakkelin maineen leviämisen myötä. Neuvoa tai apua kysyvien joukossa oli paljon roomalaisen hallinnon edustajia aina keisariin saakka. 160-luvulla vallinneen vaikean kulkutautiepidemian aikana monet oraakkelit saivat lisätehtäviä. Kuten Klaroksen kuuluisa Apollo, myös Aleksanterin luoma Glykon

GLYKON IONOPOLIKSEN RAHASSA, 161–169 jKr.

sai keksiä hyviä neuvoja hädän lievittämiseksi. On hyvinkin mahdollista, että itse Marcus Aurelius kävi noihin aikoihin henkilökohtaisesti asioimassa käärmeen luona.

Aleksanteri muuten vertasi itseään myös **Pythagoraaseen** ja sanoi tulevansa kuolemaan salamaniskusta 150-vuotiaana. Tässä hän kuitenkin näyttäisi erehtyneen, nimittäin madot söivät hänen toisen jalkansa sen mentyä kuolioon jalkaterästä nivusiin saakka. Tuolloin profeetalle oli kertynyt ikää vajaat 70 vuotta. Kun lääkärit vielä loppuhetkillä viilensivät Aleksanterin pääkoppaa, he joutuivat toteamaan, että itse asiassa kyseessä oli kalju mies, joka oli käyttänyt peruukkia. Kenties viilennys olisi ollut paikallaan jo hiukan aikaisemmin, sen verran kuumana Aleksanterin pää joskus näyttäisi höyrynneen. ■

Mika Kajava on Suomen Rooman-instituutin johtaja sekä Kreikan kielen ja kirjallisuuden professori (HY).

TÄYDENNÄ KIRJASTOOSI ANTIIKIN KLASSIKOT NETTIKAUPASTAMME!

SAATAVILLA:

Augustinus: <i>Jumalan valtio I</i>	28,00 €
Cicero: <i>Laeista</i>	28,00 €
Cicero: <i>Vanhuudesta. Ystävyystestä</i>	13,00 €
Homeros: <i>Ilias</i>	15,00 €
Josefus: <i>Juutalaissodan historia</i>	42,00 €
Khariton: <i>Kallirhoe</i>	9,30 €
Plutarkhos: <i>Kuuluisien miesten elämäkertoja</i>	14,30 €
Tacitus: <i>Keisarillisen Rooman historia</i>	16,00 €

www.wsoy.fi

SANOMA
WSOY-KONSERNI

WSOY

Kirja-arvosteluja

SANO SE LATINAKSI

Tuomo Pekkanen – Reijo Pitkäranta:
Nykylatinan sanakirja suomi-latina-suomi.
SKS 2006.

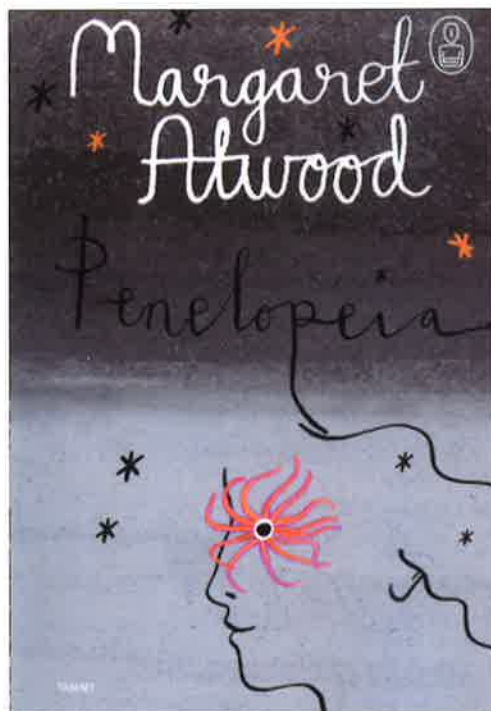
MAAN TUNNETUIMMAT nykylatinistit, emeritusprofessori **Tuomo Pekkanen** ja dosentti **Reijo Pitkäranta**, ovat laatineet nykylatinan sanakirjan, jonka sanasto on syntynyt lähinnä YLE:n vuodesta 1989 lähettämien latinankielisten uutisten (*Nuntii Latini*) sanojen pohjalta. Sitä on täydennetty kansainvälisistä julkaisuista kerätyllä aineistolla. Latinan sanasto täydentyy kaiken aikaa sitä mukaa, kuin tarve vaatii, Vatikaanissa on oikein toimisto keksimässä latinankielisiä ilmaisuja nykypäivän ilmiöille.

Läheskään kaikki kirjan sanat eivät ole uudismuodosteita, vanhoillakin tulee yhä toimeen. Satunnaisotos sivulta 62 kertoo, että *koeputkilapsi* on latinaksi *infans in vitro conceptus* (taatusti uusi ilmaisu), mutta muutama rivi sen alapuolelta löytyy tieto, että *koira* on latinaksi edelleen vanha kunnon *canis*.

Sanakirjasta on hupia latinan harrastajille ja käyttöä varsinkin niille, jotka haluavat ilmaista itseään latinaksi. Pelkästään kirjan suomenkielisessä osassa on yli 10 000 sanaa. Sillä pääsee jo alkuun.

■

Pekka Matilainen

OIKEUTTA PALVELUSTYÖILLE

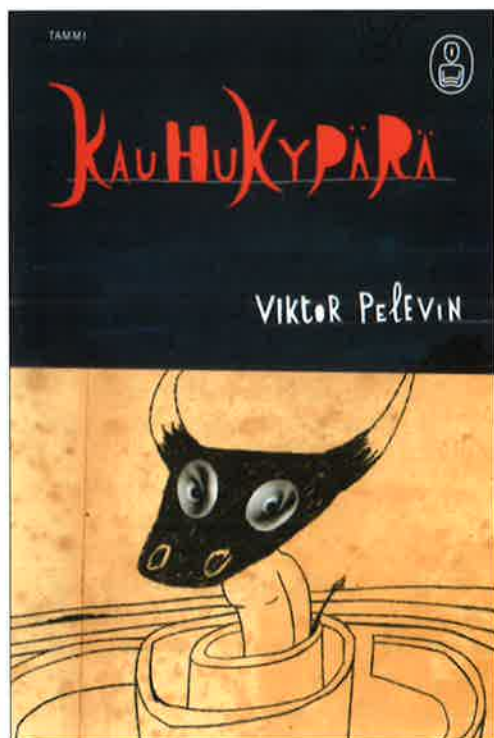
Margaret Atwood: Penelopeia.
Suomentanut Kristiina Drews.
Tammi 2005.

KANADALAINEN Margaret Atwood on Alice Munron ohella maansa kansainvälisesti tunnetuin kirjailija, kummankin nimi esiintyy tiuhaan kirjallisuuden Nobelistatarkastelussa. Munro keskittyy novelleihin, Atwood on kirjoittanut laajoja romaaneja, joita suomeksi on ilmestynyt toista kymmentä. Tuoreimmassa teoksessaan Atwood käy kiinni tunnettuun antiikin myyttiin kääntäen sen ylösalaisin. Kertoja on **Odyssuksen** uskollinen vaimo **Penelope**, joka manalassa varjona harhaillen palaa kolmen tuhannen vuoden takaisiin tapahtumiin. Kirjan tapahtuma-ajankohta on siis nykyhetki.

Penelope kertoo oman tarinansa, mutta sen ohessa kirjan ytimessä on niiden kahdentoista palvelustytön kohtalo, jotka Odysseus hirtätti. Yleensä muistetaan, kuinka sankari kotiin palattuaan teki selvää jälkeä talossaan majailleista vaimonsa kosoista, palvelustytöt on unohdettu. Heidän ainoa rikkeensä oli, että kosijat raiskasivat heidät. Tarinan varsinainen paha henki on Penelopen kaunis serku **Helena**, Troijan sodan aiheuttaja, jonka kanssa Penelope manalassa kitkerästi sanailee.

Kaksitoista hirtettyä neitoa muodostavat kirjassa tapahtumia kommentoivan kuoron antiikin näytelmien tapaan. Odysseus vedetään tekosistaan oikeuteen, ja yhtenä todistuskappaleena palvelustytöt tuovat käräjäsaliin videotallenteen. Atwood kohtelee vanhaa ja suosittua myyttiä loppujen lopuksi hellävaraisesti. Kirja on monin paikoin hauska, mutta samalla älykäs ja vakava feministinen puheenvuoro. ■

Pekka Matilainen

HARHAILUA JA POHDINTOJA KYPÄRÄN SISÄLLÄ

**Viktor Pelevin: Kauhukypärä.
Theseuksen ja Minotauroksen myytti.
Suomentanut Arja Pikkupeura.
Tammi 2005.**

VIKTOR PELEVIN on sulkenut labyrinttiin sekalaisen joukon ihmisiä, joille hän on antanut erikoiset nimet: **Organizm(-), Romeo-y-Cohiba, Nutscracker, Monstradamus, Ariadne, IsoldE, Ugli 666** ja **Satrik**. **Theseuskin** käy nopeasti labyrintissä ja tietenkin siellä on myös **Minotaurus**. Jokainen labyrintissä oleva henkilö on suljettu omaan huoneeseensa, josta on chattiyhteys muihin labyrintissä olijoihin. Joku ulkopuolinen taho valvoo chattia kaiken aikaa. Labyrintin vangit pääsevät kuitenkin huoneistaan ulos tutkimaan labyrinttiä, mutta se näyttäytyy heistä jokaiselle erilaisena. Kirjan henkilöt joutuvat pohtimaan, mikä paikka labyrintti oikein on, ja kuinka sieltä pääsee pois. Kirjassa onkin nähty yhtäläisyyksiä elokuvan *The Cube* kanssa.

Oikeastaan Pelevin käsittelee kirjassaan virtuaalitodellisuutta, yksilön tahdonvapautta ja systeemien harjoittamaa valvontaa. *Kauhukypärä* on eräänlainen virtuaalikypärä, joka Minotauruksella ja kaikilla muillakin labyrintissä olijoilla on päässään. Kysymys kuuluu, kenen henkilön mielikuvituksen luomassa labyrintissä liikutaan.

Kauhukypärä on hyvin monitasoinen ja oudon kiehtova romaani. Välillä on pakko ihailla Pelevinin taitoa saada lukija ahmimaan tekstiä ja välillä taas tuntuu, että kirjailija vain pelleilee lukijan kustannuksella pakottaessaan tämän lukemaan outoa sekasotkua, jossa ei tunnu olevan mitään järkeä:

”Muistan, että kauhukypärä muodostui muutamista pääosista ja lukuisista apuosista. Osilla oli oudot nimet: frontaalihaavi, nyt-siivilä, labyrinttiseparaattori, runsaudensarvet, Tarkovskin peili ja niin edelleen. Kaikkein suurin osa oli nyt siivilä ja frontaalihaavi. -- Kääpiö sanoi, että nyt-siivilä erottaa menneen tulevasta, ja siksi se, mitä me kutsumme nykyhetkeksi, on juuri siinä. Menneisyys on kypärän yläosassa ja tulevaisuus alaosassa.”

Kauhukypärä on vuonna 1962 syntyneen Pelevinin neljäs suomennettu teos. Hänen aiemmin suomennetut teoksensa ovat *Hyönteiselämä*, *Generation P.* ja *Omon Ra*. ■

Vesa Vahtikari

LYHYT SUKELLUS MYYTTIEN MAAILMAAN

Karen Armstrong:
Myyttien lyhyt historia.
Suomentanut Marja Haapio.
Tammi 2005.

KAREN ARMSTRONG käsittelee teoksessaan myyttien historiaa aina Neanderthalin ihmisistä nykyaikaan. Hän on jakanut kirjansa seitsemään lukuun, joiden nimet kertovat hyvin koko kirjan sisällöstä: 1. Mikä on myytti?, 2. Paleoliittinen kausi: metsästäjien mytologia (n. 20 000–8000 eaa.), 3. Neoliittinen kausi: maanviljelijöiden mytologia (n. 8000–4000 eaa.), 4. Varhaiset sivilisaatiot (n. 4 000–800 eaa.), 5. Akseli aika (800–200 eaa.), 6. Akselijaan jälkeinen kausi (n. 200 eaa.–n. 1 500 jaa.) ja 7. suuri länsimainen muutos (n. 1 500–2000).

Koska kyseessä on laajalle lukijakunnalle tarkoitettu lyhyt yleisesitys, on tarinan etenemisvauhti varsin nopea, eikä yksittäisiin myytteihin ehditä pureutua pientä pintaraapaisua syvemmälle. Lyhyen johdatuksen jälkeen Armstrong käsittelee huimalla vauhdilla mm. myyttejä kadotetusta paratiisista, kulta-ajasta, taivaaseenastumisesta, äitijumalattarista ja sankareista. Hän ottaa kirjansa eri lukuihin esimerkkejä ainakin mesopotamialaisten, egyptiläisten, israelilaisten, kreikkalaisten, kiinalaisten ja intialaisten myyteistä ja uskonnoista.

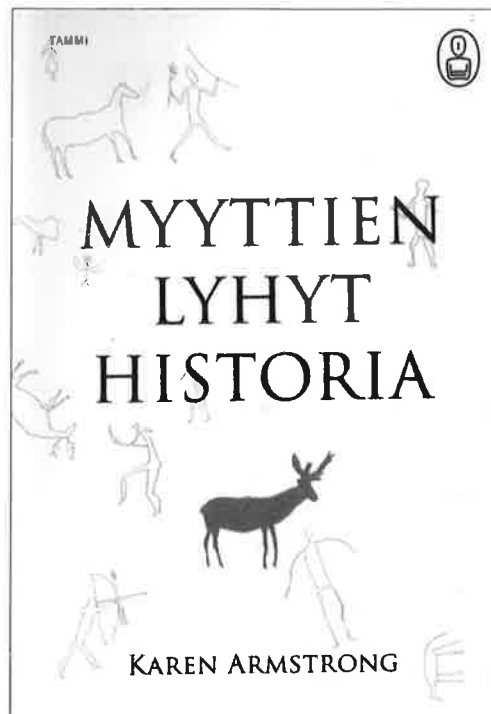
Kirjan viimeisessä luvussa Armstrong muistuttaa lukijalleen, että ihmiskunta tarvitsee yhä myyttejä nykyisellä modernin tieteen aikakaudellakin:

”Me tarvitsemme myyttejä, jotka auttavat meitä samastumaan kaikkiin lähimmäisiimme eikä ainoastaan niihin, jotka kuuluvat omaan etniseen, kansalliseen tai ideologiseen ryhmäämme. Tarvitsemme myyttejä, jotka auttavat meitä ymmärtämään myötätunnon merkityksen, sillä myötätuntoa ei aina pidetä kovin tuottavana ominaisuutena käytännöllisyyttä ja järkeä painottavassa maailmassamme. -- Tarvitsemme myyttejä, jotka auttavat meitä kunnioittamaan maata jälleen pyhänä sen sijaan, että käyttäisimme sitä vain ”resurssina”. Tämä on ratkaisevan tärkeää, sillä ellei tapahdu jonkinlaista hengellistä vallankumousta, joka kykenee nousemaan teknologisen nerokkuutemme tasalle, emme onnistu pelastamaan planeettaamme.”

Myyttien lyhyt historia on sopivan lyhyt ja helpopolukuinen johdatus myytteihin. Sen voi lukea myös alustuksena Tammen Myytti-sarjan. Sarja on laaja kansainvälinen kustannushanke, jossa kaikki-

aan 37 kustantajaa eri puolilta maailmaa julkaisee yhtä aikaa uudelleen kirjoitettuja tarinoita myyteistä. Jos lukija haluaa edetä vielä syvemmälle myyttien maailmaan, voi hän jatkaa Armstrongin kirjasta vaikkapa **Mircea Eliaden** tai **Walter Burkertin** teoksiin, joita Armstrong on käyttänyt lähteinään. ■

Vesa Vahtikari

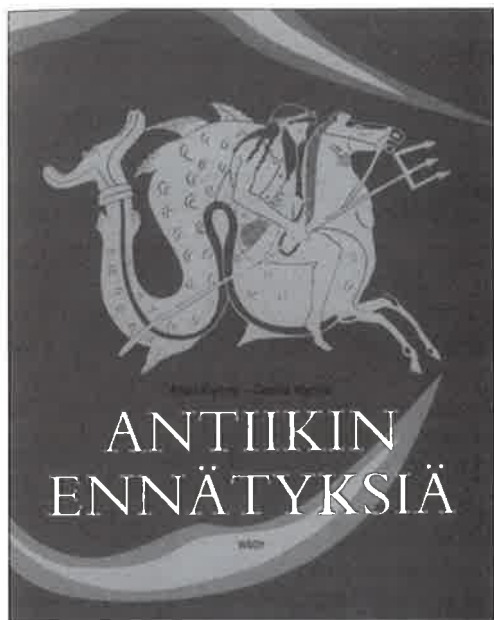

SUURIN, KAUNEIN JA VOIMAKKAIN

Allan Klynne & Cecilia Klynne:
Antiikin ennätysksiä.
Suomentanut Liisa Paakkanen.
WSOY 2005.

KAUTTA AIKAIN OLEMME olleet kiinnostuneita uskomattomista urheilusuorituksista, erikoisista ilmiöistä ja kaikenlaisista historiaan kirjatuihin ennätysistä. Näin oli myös antiikin aikana; klassillinen kirjallisuus pursuaa erilaisia tarinoita urotöistä ja kummallisuuksista. **Allan ja Cecilia Klynne** ovat koonneet näitä tarinoita yksien kansien sisälle antiikin Guinnessin ennätystenkirjaksi.

Jo antiikin aikana ennätysksiä ja omituisuuksista kertovia tarinoita kerättiin kokoon. Näistä ennä-

tystenkirjoista käytettiin kreikkalaisessa kirjallisuudessa nimeä *paradokson* ja roomalaisilla vastaava termi oli *mirabilia*. Jopa kuuluisa valtiomies ja kirjailija **Marcus Tullius Cicero** (106–43 eKr.) on koonnut tällaisen teoksen, joka on kuitenkin kadonnut.

Kirjan ennätykset on jaettu 29 eri ryhmään, joita ovat esimerkiksi: ihmiset, eläimet, onnettomuudet ja sairaudet sekä paheet ja himot. Kirjan kirjoittajat ovat rajanneet ennätysten keräämisen kreikkalaisen kirjallisuuden osalta klassiselle ja hellenistiselle aikakaudelle (n. 500–31 eKr.) ja roomalaisessa kirjallisuudessa on mukaan hyväksytty tasavallan ja varhaisen keisarikauden kertomukset (509 eKr.–285 jKr.). Kirjan tarkoituksena on ollut koota mahdollisimman luotettava ennätysten kokonaisuus, minkä vuoksi varhaisten aikakausien sekä myöhäisantiikin tarinat on suljettu teoksen ulkopuolelle.

Ja millaisia ennätyksiä kirjasta löytyy? Antiikin ennätyksiä listaa esimerkiksi lihavimman, laihimman ja voimakkaimman ihmisen. Tärkeää tietoa on myös se kuka oli ymmärtäväisin nainen, ilkein äitipuoli tai piittaamattomin isä. Eläinten ennätystistä voisi mainita himokkaimman kalan eli keltin, joka teki mitä tahansa päästäkseen lähelle lajinsa naaraita. Antiikin harvinaisin kasvi oli *silfon*, josta valmistettava kasvimaito *laser* oli haluttua tavaraa antiikin lääketieteessä ja siitä maksettiin sen paino hopeassa.

Pahamaineisin Salmakiin lähde sijaitsee Halikarnassoksen kaupungissa. Sen hyvänma-

kuista vettä juonut sai väistämättä sukupuolitau-
teja. Munuaiskivet taas aiheuttivat kivuliaimman
sairauden. Kirjasta löytyy myös tieto luonnonmu-
kaisimmasta pronssikoirasta, salamaa houkutta-
vimasta maalauksesta ja pienimmästä tekstistä.
Politiikan ja julkisen elämän ryhmästä löytyvät
tiedot pahimmasta terroriteosta ja epäpätevimmistä
lähettiläistä. Mainittakoon että surkein tekosyy
tehtävän tekemättömyydelle on "... en ollut oikein
vireessä".

Verrattuna tämän päivän ennätyksiin, on an-
tiikin ennätysten kirjassa huomattavan vähän
urheilijoiden suorituksia. Tämä johtunee siitä että
antiikin aikana ei oltu kiinnostuneita sekuntien
sadasosista; ensimmäisenä maaliin tullut oli voit-
taja. Urheilusuorituksista voi kuitenkin kertoa sen,
että ensimmäinen naisille suunnattu urheilulaji oli
juoksu. Kilpailuun osallistuneet 16 neitoa etenivät
kuitenkin radalla kävelylvauhtia.

Antiikin ennätyksiä kirja sisältää hauskoja pie-
niä anekdootteja, joilla voi helposti itseään viih-
dyttää. Toisaalta jos joku ennätys kutkuttaa lukijan
tutkijanhermoa on tietoa mahdollista lähteä tarkis-
tamaan, sillä jokaisen ennätyksen yhteydessä on
mainittu kirjallisuusviitteet. ■

Maija Holappa

KOKO ARISTOTELEEN TUOTANTO VIHDOIN SUOMENNETTU

Aristoteles:
Sielusta, Pieniä tutkielmia,
Eläinten liikkeestä.
Gaudeamus 2006.

ARISTOTELEEN TUOTANNON suomenno-
surakka on saatu päätökseen. Viimeisenä ilmesty-
neen kokoelman ovat suomentaneet **Kati Näätsaari,**
Tuija Jatakari ja **Marke Ahonen.** Selitykset ovat
laatineet tavanomaisen pätevään tapaansa **Juha**
Sihvola, **Simo Knuuttila** ja Marke Ahonen. Nyt
julkaistu nide, osa viisi koko sarjassa, käsittää
Aristoteleen tärkeimmän psykologiaa koskevan
tutkielman *Sielusta* sekä useita pieniä kirjoitelmia.
Latinalaisella nimellä *Parva naturalia* tunnetut tut-
kielmat ovat *Aistimisesta ja aistittavista, Muistista*
ja mieleen palauttamisesta, Pitkäikäisyydestä ja
lyhytikäisyydestä, Nukkumisesta ja valveillaolosta,
Unista, Unen aikana tapahtuvasta ennustamisesta
sekä *Nuoruudesta ja vanhuudesta, elämästä ja*
kuolemasta, hengittämisestä.

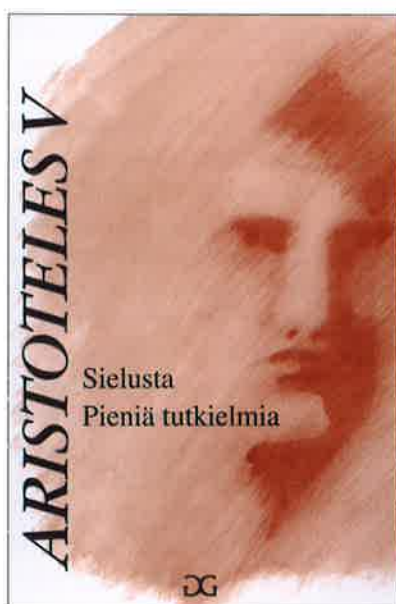
HELSINGIN YLIOPISTON
HUMANISTISEN TIEDEKUNNAN
KIRJASTO

Ei näitä samalla tavalla kuin Aku Ankkaa lue, mutta monia hilpeitä hetkiä näidenkin kirjoitusten parissa voi viettää, varsinkin jos on innostunut erilaisista taksonomioista. Aristoteles häviää 5-0 Platonille, kun ajatellaan kirjallista loistokkuutta, mutta voittaa 2-0, kun nostetaan esiin perinpohjainen asioihin paneutuminen, luokittelu ja sitkeä analyysi. Hetkittäiset loistavat välähdykset ja kirkaat oivallukset tuovat väriä tasaiseen jyräämiseen.

Olisin muuten valmis joskus jopa luopumaan suomennoksessa perinteisistä keskiaikaisista käsitteistä kuten substanssi (*ousía*) jne. Aristoteleen omana aikana *ousía* ei vielä tarkoittanut filosofiasakaan kivettyneesti ”substanssi” ja sen kadunmiehen merkitys oli ”omaisuus”. Siitä sofistitkin aikoinaan lähtivät liikkeelle, kun alkoivat sanaa käyttää. Tämä merkitys oli Aristoteleenkin tiedossa. Mielenkiintoista onkin se, kuinka sana alkaa saada sisällön, jolla tarkoitetaan aina tiettyä asiaa. Mutta kun se kivettyy suomessakin ”substanssiksi”, syntyy termi, joka ei ole aina kovin osuva jokaiseen kohtaan – kaikki *ousiat* eivät *substare*, niin sanoakseni. Toki on turvallista, kun käyttää tuttua terminologiaa.

On hieno kulttuuriteko, että Aristoteleen teokset on suomennettu. ■

Martti Leiwo

Olympos-sarja

Monipuolinen ja laadukas valikoima antiikin kirjallisuutta alkukielestä suomennettuna.

Sarjaa toimittavat Arto Kivimäki ja Sampo Vesterinen.

Sarjassa ovat ilmestyneet:

HESIODOS: Jumalten synty

IKIVANHA – ANTIKIN VITSEJÄ JA SUKKELUUKSIA

Otollinen tilaisuus – Antiikin faabeleita

KSENOFON: Hevostaito

AISKHYLOKS: Oresteia

PETRONIUS: Satyricon

HESIODOS: Työt ja päivät

VERGILIUS: Paimenlauluja

PLUTARKHOS: Hellien tunteiden kirja

PUBLILIUS SYRUS: Hiuksellakin on varjo

Kaljuuden ylistys ja muita ylistyksiä

DEMOKRITOS – EPIKUROK: Riippumaton nautinto

tammi
www.tammi.fi

1.3. Uusi CIMO-harjoittelija, arkeologian opiskelija **Mikko Suha** aloitti kuuden kuukauden periodinsa.

2.3. Dosentti **Jari Pakkanen** Lontoon yliopistosta luennoi aiheesta *Shipheds in the Ancient Mediterranean*.

7.3. Kirjailija **Torsti Lehtinen** piti esitelmän aiheenaan *Äly ja intohimo. Kirjailijana Suomessa ja maailmassa*.

4.–20.4. Suomen suurlähetystön, instituutin ja Ateenan kaupungin kulttuuri-keskuksen järjestämä **Göran Schild**, *Valokuvia Välimereltä* -näyttely pidettiin Ateenan kaupungin kulttuurikeskuksessa.

10.5. *Archaeological Survey Meeting* -esitelmä, puhujana Dr. **David Pettegrew** Ohio State yliopistosta aiheenaan *The new breed of hyper-intensive survey – a case study from the Eastern Korinthia*.

12.5. Pidettiin vuosijuhla, jossa puhujina olivat professori **James R. Wiseman** Bostonin yliopistosta ja 8. eforiaatin arkeologi **Giorgos Riginos**. Wiseman puhui aiheesta *From the Acheron River Valley to the Loutros Delta: Human Settlement from Classical Times to Late Antiquity* ja Riginos aiheesta *Ikistiki organosi stin archea Thesprotia tin isteri klasiki ke ellinistiki periodo*. Vuosijuhla toimi samalla Thesprotia-kollokvion avajaisina. Sekä vuosijuhla että Thesprotia-kollokvio olivat SanomaWSOYn rahoittamia.

13. 5. Pidettiin Instituutin ja 8. eforiaatin järjestämä *Thesprotian Colloquium*, jossa puhujina Suomesta olivat **Jeannette Forsén**, **Esko Tikkala**, **Mikko Suha**, **Erkki Sironen**, **Mika Hakkarainen** ja **Timo Sironen**.

19. - 21.6. Järjestetään EU:n rahoittama, COST A36:een kuuluva kollokvio *Experience of Empire – Responses from the Provinces*. Puhujina toimivat mm **Peter Bang** (Kööpenhamina), **Cedric Brélaz** (École Française d'Athènes), **Angelos Chaniotis** (Heidelberg/Oxford), **Surayia Faroghi** (München), **Björn Forsén**, **Vincent Gabrielsen** (Kööpenhamina), **Maria Georgopoulou** (Gennadius Library), **J. Haldon** (Princeton), **Giovanni Salmeri** (Pisa), **Michael Sommer** (Liverpool), **Michael Ursinus** (Heidelberg), **David Washbrook** (Oxford).

26.6. - 28.7. Järjestetään *Thesprotia*-projektin kolmas kenttäkausi.

Vuosikokous pidettiin 29.3. 2006 Helsingin yliopiston päärakennuksen opettajien kahviossa. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin suurlähettiläs **Ralf Friberg**.

Yhdistyksen puheenjohtaja **Antti Lassila** esitti kokoukselle yhdistyksen toimintakertomuksen ja yhdistyksen sihteeri **Päivi Lammi** esitti yhdistyksen tuloslaskelman vuodelta 2004 ja tilintarkastajan lausunnon, jotka hyväksyttiin. Yhdistyksen johtokunnalle ja muille tilivelvollisille myönnettiin tili- ja vastuuvapaus. Vahvistettiin vuoden 2006 toimintasuunnitelma. Yhdistyksen vuoden 2006 stipendi myönnettiin FM **Kristiina Leimulle** Kreikassa tapahtuvaan tutkimustyöhön. Leimun tutkimusaiheena ovat minolaisajan asusteet.

Jäsenmaksuja päätettiin nostaa. Jäsenmaksut vuodelle 2006 ovat: Perusjäsenyys 25 € Opiskelijajäsenyys 10 € Perhejäsenyys (samassa taloudessa 2 jäsentä) 30 €

Hyväksyttiin tulo- ja menoarvio vuodelle 2006.

Yhdistyksen puheenjohtajaksi valittiin suurlähettiläs **Antti Lassila**. Muut johtokunnan jäsenet ovat KTM **Kurt Andersson**, suurlähettiläs **Tapani Brotherus**, dos. **Anneli Brown**, prof. **Jaakko Frösén**, FM **Lena Hakulin**, FM **Päivi Lammi** (siht.), dos. **Martti Leiwo**, FM **Pekka Matilainen**, dos. **Kirsti Maria Niemi**, FM **Anita Schybergson**, FM **Ritva Silvennoinen**, FT **Timo Sironen**, FT **Jaana Vaahtera** ja FM **Vesa Vahtikari**.

**PORT PAYÉ
FINLANDE
PMM
883219**

JÄSENTIEDOTUSTA SÄHKÖPOSTITSE

Jäsentiedotuksen helpottamiseksi on perustettu
Helikon-sähköpostilista (helikon-lista@helsinki.fi).
Listan kautta on mahdollista saada kätevästi omaan
sähköpostiin yhdistyksen tiedotteita.

Listalle liittyminen:

Lähetä sähköpostiviesti osoitteeseen majordomo@helsinki.fi
(Viestille ei kirjoiteta otsikkoa)

Kirjoita viestiksi vain seuraava lause,
jossa korvaat esimerkkisähköpostiosoitteen omallasi:
subscribe_helikon-lista_maija.meikalainen@luukku.com